

Афіцыйна

**Беларусь і Індыя
пацвердзілі
зацікаўленасць у
супрацоўніцтве**
Стар. 2

BELARUS 21.BY
Беларусь on-line у Інтэрнэце

Аўтограф
Марына КУЦІНА (Латвія):
"Беларускую гаворку
пачула ад бабулі..."
Стар. 10

Кошт
у Беларусі
1 000 рублёў.

13 кастрычніка, 2005
Газета з Беларусі

Газета выходзіць
у другі і чацвёрты
чацвер месяца.

Голас Радзімы

№ 40-41 (2962 — 2963)
Выдаецца з 1955 года

Персона

**"Світанак" на
Дні беларускага
пісьменства ў
Камянцы**

Мусіць, дух
вандроўка моцна
паслліўся ў ка-
лектыве ансам-
бля беларускай
песні "Світанак"
БКЦ "КРОК". На
гэты раз нам да-
вялося амаль за
двае сутак пра-
ехаць 1 200 кіла-
метраў, правесці
два выступленні

на розных пляцоўках ды яшчэ паспець
паглядзець славуцкія мясціны. Але аб
усім па парадку.

4 верасня ў горадзе Камянец Брэс-
цкай вобласці праводзілася свята,
прысвечанае Дню беларускага пісьмен-
ства, на якое быў запрошаны і
ансамбль "Світанак".

Заканчэнне **стар. 10**

NEWS FROM BELARUS
page 3

Літаратурная імпрэза
**Спагадлівы і
чуйны...**

Стар. 14

Выстава
**"Слукцкія паясы"
у Мінску**

Стар. 7,16
Да ўвагі чытачоў!
Наступны нумар газеты
"Голас Радзімы" выйдзе
27 кастрычніка 2005 года

Вяртанне

Стар. 11-12

Тут знойдзены 11 кніг Скарынавай Бібліі

Прызнанне

**Промаролікі "Беларусь TV" —
намінанты IX Міжнароднага
фестывалю тэлевізійных
праграм і фільмаў
"Залаты Бубен"**

У намінацыі "Нацыянальны
характар" па рашэнні Экспертнага
Савета IX Міжнароднага фестывалю
тэлевізійных праграм і тэле-
візійных фільмаў "Залаты бубен-2005"
у горадзе Ханты-Мансіску на суд журы
сярод іншых прадстаўлены і промаролікі
тэлеканала "Беларусь-TV".

Героі ролікаў — акцёр У. Гасцюхін,
спявак А. Ярмоленка, падарожнік В. Драбо —
людзі, добра вядомыя за межамі Беларусі.
Новы беларускі канал у сваёй працы
кіруецца традыцыйнымі агульна-
чалавечымі каштоўнасцямі, норма-
мі маралі і духоўнасці, адмаўляецца ад
паказу гвалту на экране, прытрымліваецца
міжнародных прававых норм.

Экспертны Савет фестывалю,
разглядзеў больш 260 конкурсных
прац, дасланных ад больш чым 90
тэлекампаній, кінастудый і неза-
лежных студый-прадакшн.

Ураджай-2005

Хлеббаробаў склікаў Слуцк

8 кастрычніка ў Слуцку адсвяткавалі рэспублі-
канскае свята "Дажынкi-2005". Ушаноўвалі хлеббаро-
баў, якія зрабілі ўсё магчымае, каб мы не мелі клопа-
таў увесь год з хлебам. Прыбраны Слуцк гасцінна сус-
тракаў гасцей з усёй краіны. Афіцыйныя асобы на
чале з Прэзідэнтам краіны віталі працаўнікоў. У сва-
ім выступленні на выставе-ярмарцы Аляксандр Лу-
кашэнка падкрэсліў, што "аграрны комплекс пры-
ныццова змяніўся за апошнія 10 гадоў і мы маем но-
вую сельскую гаспадарку. Падтрымліваючы вёску,
мы забяспечваем дынамічнае развіццё усёй краіны. Таму што харчовая бяспека — гэта
фундамент рэальнай незалежнасці нашай дзяржавы і сацыяльна-палітычнай стабіль-
насці грамадства, найважнейшы фактар для самапавагі і гонару нашага народа".

Аляксандр Лукашэнка адзна-
чыў, што Беларусь за 10 год у тры
разы павялічыла экспарт сельска-
гаспадарчай прадукцыі. Летась ён
склаў адзін мільярд амерыканскіх
долараў, а ў гэтым годзе толькі за
дзевяць месяцаў мы ўжо падвышлі
да гэтага паказчыка. За апошнія два
гады істотна ўмацавалася эканомі-
ка сельскагаспадарчых арганіза-
цый. Рэнтабельнасць у гэтым годзе
ўжо перавысіла 12 працэнтаў. У
краіне засталася толькі 56 стратных
сельскагаспадарчых арганізацый з
болей чым двух тысячч існуючых.

Сёлета дзяржава аказала бес-
прэцэдэнтную падтрымку аграр-

наму сектару. У рамках Дзяржаў-
най праграмы адраджэння і раз-
віцця вёскі толькі з фонду пад-
трымкі сельскай гаспадаркі было
накіравана больш за 1,5 трыльёна
беларускіх рублёў. А ў цэлым з
усіх крыніц фінансавання амаль
удвая болей — каля 1,5 мільярда
амерыканскіх долараў. Былі ство-
раны ўсе неабходныя ўмовы для
таго, каб замацаваць мінулагодні
поспех беларускіх аграрыяў. Вя-
скоўцы паклапаціліся і пацвердзі-
лі, што могуць атрымліваць высо-
кія ўраджаі пры любым надвор'і.

Таццяна КУВАРЫНА.
Фота БелТА.

Віншуем!

Беларусам Латвіі

Дарагія сябры!
Паважаныя суайчыннікі!
У дні святкавання 15-годдзя з
дня заснавання беларускага руху ў
Латвіі, стварэння беларускага та-
варыства "Прамень" і ансамбля бе-
ларускай народнай песні "Надзея" ад
імя Урада Рэспублікі Беларусь і ад
мяне асабіста прыміце шчырыя він-
—Заканчэнне на 10-й стар.—

Літва

БКЦ "Крок" —10

Шаноўныя суайчыннікі і ўдзельнікі
Свята беларускай песні!

Сардэчна віншую вас з нагоды ад-
крыцця 10-га Свята беларускай песні,
прысвечанага дзесяцігоддзю Беларус-
кага культурнага цэнтру "Крок".

За час свайго існавання вы гучна за-
явілі аб сабе выдатнымі мерапры-
емствамі, адным з цікавейшых сярод
якіх стала Свята беларускай песні,
што традыцыйна збірае форум леп-
шых самадзейных выканаўцаў.

Ваши добрыя справы на карысць
папулярнасці беларускай культурнай
і духоўнай спадчыны з'яўляюцца яскра-
вым прыкладам шчырай любові да род-
най Беларусі, і мы ганарымся тым,
што, дзякуючы вашым намаганням, Рэ-
спубліка Беларусь ўспрымаецца ў Літве
і ў свеце як краіна таленавітых, памя-
роўных і талерантных людзей.

—Заканчэнне на 10-й стар.—

Расія

Новасібірскаму цэнтру беларускай культуры

Паважаныя суайчыннікі!
Ад імя Камітэта па справах рэлігій
і нацыянальнасцей пры Саўеце Мініс-
траў Рэспублікі Беларусь і ад сябе аса-
біста шчыра віншую вас з 5-годдзем
Новасібірскага цэнтру беларускай куль-
туры.

Слава пра вашы добрыя справы і са-
маадданую працу па ўмацаванні сяброў-
скіх стасункаў народаў Расіі і Беларусі і
папулярнасці беларускай нацыяналь-
най культурнай і духоўнай спадчыны ў
Сібіры даўно выйшла за межы Расіі і Бе-
ларусі.

—Заканчэнне на 10-й стар.—

**Чытайце
навіны з
Беларусі на
сайце
Belarus21.by/main**

ААЭ	Беларусь	Германія	Іран	Кітай	Малдова	Расія	Туркменістан	Чэхія
Аргенціна	Бельгія	Данія	Італія	Куба	Мексіка	Румынія	Турцыя	Швейцарыя
Арменія	Бразілія	Егіпет	Казахстан	Кыргызстан	Нарвегія	Сербія	Узбекістан	Швецыя
Аўстралія	Венгрыя	ЗША	Канада	Латвія	Нідэрланды	Сірыя	Украіна	Эстонія
Аўстрыя	В'етнам	Ізраіль	Карэя	Лівія	ПАР	Славакія	Уругвай	Японія
Балгарыя	Вялікабрытанія	Індыя	(Паўднёвая)	Літва	Польшча	Славенія	Францыя	

"Голас Радзімы"
ў 52 краінах

Афіцыйна

Беларусь і Індыя пацвердзілі зацікаўленасць у супрацоўніцтве

Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што Індыя з'яўляецца традыцыйным партнёрам Беларусі яшчэ з савецкіх часоў. За 13 гадоў, з устанавлення дыпламатычных адносін, краіны значна рушылі наперад у палітычнай, дыпламатычнай сферах. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што Беларусь ганарыцца супрацоўніцтвам з такімі вялікімі дзяржавамі, як Індыя, Кітай і Расія. Ён выказаў упэўненасць, што ў бліжэйшай перспектыве ўзаемаадносіны з Індыяй будуць развівацца яшчэ больш плённа.

У ходзе сустрэчы абмяркоўваліся пытанні ўзаемадзеяння дзвюх краін у рамках міжнародных арганізацый. "Беларусь і Індыя — члены Руху недалучэння. Як вядома, Беларусь — адзіная еўрапейская дзяржава, якая з'яўляецца ўдзельнікам гэтага магутнага руху. Індыя адыгрывае ў ім адну з ключавых роляў. Хацелася б, каб мы змаглі ўзгадніць нашы пазіцыі і надаць большы дынамізм Руху недалучэння", — сказаў беларускі лідэр.

Ён падкрэсліў, што Беларусь і Індыя "практычна аднадушыя" па асноўных міжнародных праблемах, у тым ліку па пытаннях рэфармавання ААН. Беларусь мае намер і ў далейшым прытрымлівацца ўзгодненых пазіцый з індыйскім бокам па ключавых пытаннях міжнароднага супрацоўніцтва і развіцця сусветных працэсаў. Бхайран Сінг Шэхават падзякаваў беларускаму боку за падтрымку Індыі ў міжнародных арганізацыях.

У Беларусі і Індыі ёсць значны патэнцыял для развіцця гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва. У прыватнасці, узаемны тавараабарот можа быць павялічаны, як мінімум, да 200 мільёнаў долараў у год.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка 5 кастрычніка сустрэўся з віцэ-прэзідэнтам, старшынёй Савета штатаў парламента Рэспублікі Індыя Бхайранам Сінгхам Шэхаватам. На сустрэчы абмяркоўваліся актуальныя пытанні развіцця ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва.

Эканамічны прагрэс Індыі відавочны. "Нам хацелася б, каб да гэтага гіганцкага працэсу была далучана і наша краіна. Мы змаглі б дыверсіфікаваць сваю эканоміку, арыентуючыся на індыйскі рынак", — зазначыў Аляксандр Лукашэнка.

Нельга не адзначыць вялікую ролю міжпарламенцкіх кантактаў для ўмацавання дружбы і збліжэння нашых народаў. Беларусь гатова супрацоўнічаць з Індыяй па ўсіх напрамках, у тым ліку ў навукова-тэхнічнай, ваенна-тэхнічнай, гуманітарнай галінах.

Прэзідэнт назваў эфектыўным узаемадзеянне ў сферы адукацыі. Цяпер у беларускіх ВНУ навучаюцца каля 500 студэнтаў з Індыі.

Бхайран Сінг Шэхават, у сваю чаргу, высока ацаніў поспехі нашай краіны: "За нядоўгі перыяд Беларусь дасягнула вялікага прагрэсу ў розных сферах". У індыйскага гасця склаліся вельмі добрыя ўражанні аб візіце ў Беларусь. "У вашай краіны ёсць чаму навучыцца", — сказаў ён.

Высокі індыйскі госць пазітыўна ацаніў двухбаковае супрацоўніцтва, якое, на яго думку, мае вялікія перспектывы. Індыя таксама зацікаўлена ва ўмацаванні кантактаў з Беларуссю па ўсіх пазіцыях. Асабліва прывабнай для індыйскага рынку з'яўляецца беларуская сельгастэхніка, якая на працягу дзесяткаў гадоў надзейна працуе ў сельскай гаспадарцы гэтай краіны. Ёсць намер арганізаваць зборку нашай тэхнікі, у прыватнасці, трактароў, у Індыі. Перспектыўнай для двухбаковага кантактаў з'яўляецца і металургічная галіна, якая імкнецца развівацца ў Беларусі, лічыць Бхайран Сінг Шэхават.

Прэс-служба Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Заканадаўчы аспект знешняй і ўнутранай палітыкі

Дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі зацвердзілі ў другім чытанні асноўныя накірункі ўнутранай і знешняй палітыкі.

У якасці стратэгічнай мэты ўнутранай палітыкі законапраект ставіць фарміраванне эфектыўнай сацыяльна арыентаванай рынкавай эканомікі, што будзе дасягацца за кошт развіцця канкурэнтаздольных сектараў нацыянальнай эканомікі, актывізацыі інавацыйнай і інвестыцыйнай дзейнасці, фарміравання прамысловага патэнцыялу, заснаванага на высокаэфектыўных, рэсурсаэаганізаваных, экалагічна бяспечных тэхналогіях, якія

забяспечаць вытворчасць канкурэнтаздольных тавараў і паслуг. Знешняя палітыка Беларусі, як адзначаецца ў законапраекце, заснавана на знешнеэканамічнай дзейнасці, міжнародным супрацоўніцтве ў галіне касмічнай дзейнасці, міжнародным ваенным супрацоўніцтве, супрацоўніцтве па рэалізацыі дзяржаўнай мытнай палітыкі, міжнароднай бяспецы, гуманітарным супрацоўніцтве і забеспячэнні правоў чалавека.

Усё гэта павінна стварыць "умовы для ўстойлівага нацыянальнага развіцця, захавання беларускай незалежнасці і забеспячэння нацыянальнай бяспекі краіны". Стратэгічныя мэты знешняй палітыкі — абарона дзяржаўнага суверэнітэту і тэрытарыяльнай цэласнасці, правоў, свабод і законных інтарэсаў грамадзян, грамадскіх і дзяржаўных інтарэсаў, захаванне без'ядзернага і набліжана нейтральнага статусу.

Глыбінка

Малая радзіма: крокі ў заўтра

зіў маіх землякоў размахам будаўніцтва, парадкам, незвычайнай чысцінёй, мноствам кветак на вуліцах і, канешне ж, развіццём пра сваё. — Вы зараз і Чашнікі не пазнаеце. Там шмат што змянілася за апошнія гады. Будзем таксама нямаля, — гаворыць Анфім Іванавіч. І я радуся, што маю магчымасць уключыць дыктафон.

ПЕРАЎТВАРЭННІ МАЛОЙ РАДЗІМЫ

— Горад прыкметна папрыгажэў. Раней кветкі раслі дзе-нідзе. Іх увесь час вырывалі. Жонка мая нават плакала, абнаўляючы разам з супрацоўнікамі банка, дзе працуе, спустошаныя клумбы: "Куды міліцыя твая глядзіць?" Цяпер мы ўпрыгожылі кветкамі увесь горад. Ніхто іх не крадзе, усім падабаецца. І адносяцца беражліва, асабліва моладзь. Гэта ўжо нікога не здзіўляе, а радуе і выхоўвае. Мяняецца не толькі аблічча горада, мяняецца мысленне людзей. Гэта ж важнейшая сацыяльная праблема — стварыць чалавеку настрой, — разважае мой субяседнік. — Куды б ні прыйшоў — у магазін, бальніцу, Дом культуры, вучэбную ўстанову — патрэбна, каб чалавек бачыў прыгажосць, дагледжанасць, акуртанасць. А цяпер гэта ў наяўнасці, ды калі яшчэ ў калектыве мікраклімат нармальны... Мы шмат чаго ў гэтым плане дабіліся.

Ды і ў многім другім таксама дабіліся поспехаў. За апошнія сем год у Чашніцкім раёне вытворчасць таварнай прадукцыі ўзрасла ў пяць разоў. Такім чынам, пайшлі значныя адлічэнні ў бюджэт, фарміраванне яго даходнай часткі. Удалося захаваць будаўнічы арганізацыі: за гэты перыяд уведзена ў эксплуатацыю звыш 100 тысяч квадратных метраў жыллой плошчы. Цяпер тут і жыллі маюць, і грошы ў ра-

ёне застаюцца. Пяцігодку выканалі за тры гады і дзевяць месяцаў. На заводзе "Эласт" распрацаваны і ўкаранены 20 відаў новых стандартаў, якія адпавядаюць міжнароднай сістэме. Лукомльскі завод керамзітавага гравію пастаўляе сваю прадукцыю ў Аўстрыю, Германію, Нарвегію, Нідэрланды, Расію, Літву, Латвію, Польшчу, Фінляндыю, Швецыю. Чалавек, які працуе ў рэальным сектары эканомікі, найперш усяго ў прамысловасці, дзе занята 70% працаздольнага насельніцтва, атрымлівае 180-200 долараў у месяц.

Мае землякі адны з першых у Віцебскай вобласці пайшлі на рэфармаванне сельскай гаспадаркі. Найперш кіраўнікоў калгасаў і саўгасаў перавялі на аплату ў залежнасці ад рэалізаванай прадукцыі, вызначылі — і беспамылкова! — крыніцу павышэння зарплаты механізатарам, жывёлаводам і іншым работнікам. У прамысловасці ўзялі курс на прагрэсіўныя тэхналогіі, злітнае насенне, наладзілі дзелавыя сувязі з вядомымі вучонымі, удасканалі структуру пасяўных плошчаў, вызначылі спецыялізацыю гаспадаркі. Вытворчасць працы ўзрасла ў 3-4 разы. Значна павысіліся ўдоі малака. У мінулым годзе раён выйшаў у прызёры абласнога спаборніцтва па ўраджайнасці і вытворчасці зерня. Вяскоўцы рэгулярна атрымліваюць зарплату, эквівалентную іх працы. Усім, хто пра-

цуе ў полі, падвозіцца гарачая ежа. У спецыяльна абсталяваных памяшканнях жывёлаводы маюць магчымасць прыняць душ, у свабодную хвіліну паглядзець тэлевізар, паслухаць радыё. Да канца года 60 сельскіх сямей справяць навасельле.

Не толькі працаздольным, але і пенсіянерам, адзінокім людзям аказваецца дапамога ў апрацоўцы агародаў, нарыхтоўцы паліва і кармоў, рамонтзе жылля. Канешне, праблем хапае. Напрыклад, беспрацоўе... Па раёну яно менш за два працэнты. Гэта нямнога, але ёсць усе падставы для лепшых прагнозаў. У цэнтры заняцасці арганізавана перападрыхтоўка спецыялістаў.

Да цяперашняга часу ў раёне ўкаранены 44 нарматыўны сацыяльнага стандарты. Захавана бясплатная медыцына. У апошні час шмат абсталявання набылі для бальніц. Каб максімальна наблізіць медыцынскае абслугоўванне да вяскоўцаў (іх у раёне 70 працэнтаў), захавалі і аднавілі 18 фельчарска-акушарскіх пунктаў. Там, як правіла, працуе урач агульнай практыкі і маленькі стаяцянар. У вызначаныя дні прыязджаюць спецыялісты-кансультанты.

Працяг будзе.
Ганна АЛЕКСАНДРОВІЧ, НА ЗДЫМКУ: старшыня Чашніцкага райвыканкама Анфім МІХАЛЕВІЧ (злева) уручае хлеб-соль знакамітаму земляку лаўрэату Нобелеўскай прэміі Жарэсу АЛФЕРАВУ.

Гандлёва-эканамічныя адносіны Беларусі з Малдовай ацэньваюцца станоўча

Беларусь бачыць вялікія перспектывы развіцця гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва з Малдовай. Аб гэтым заявіў кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка на сустрэчы з прэм'ер-міністрам Малдовы Васіле Тарлевым.

Прэзідэнт падкрэсліў, што дасягнуты ўзровень беларуска-малдаўскага тавараабароту "невялікі для нас, хоць калісьці мы не ўяўлялі, што і такое магчыма". У 2004 годзе ён склаў 142 мільёны долараў. Гэта рэкордны паказчык за ўсю гісторыю гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва дзвюх краін.

Па шэрагу напрамкаў Беларусь і Малдова ўжо цесна супрацоўнічаюць. "Мы нармальныя, добрыя, адказныя партнёры", — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. Ён пацвердзіў, што Беларусь гатова пастаўляць у Малдову прадукцыю на прымальных умовах і ў той ко-

лькасці, якая зацікавіць малдаўскі бок. Асноўныя артыкулы беларускага экспарту ў гэту краіну — нафтапрадукты, трактары, пліты для брукавання, палімеры этылену, лекавыя сродкі, халадзільнікі.

Беларускі рынак утварае для Малдовы стратэгічную цікавасць з пункту гледжання арганізацыі паставак у нашу рэспубліку прадукцыі харчовай прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

У сваю чаргу Васіле Тарлеў пацвердзіў зацікаўленасць Малдовы ў супрацоўніцтве з Беларуссю і гатоўнасць развіваць гандлёва-эканамічныя адносіны, у якіх, паводле яго слоў, ёсць станоўчая дынаміка. "Тавараабарот 200 мільёнаў долараў, — гэта праграма мінімум", — сказаў ён.

Прэс-служба Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Officially

Vice President of India visited Minsk

Vice President of India Bhairon Singh Shekhawat visited Minsk on a three-day working visit.

On October, 4 Bhairon Singh Shekhawat met with Chairman of the National Assembly's Council of the Republic Gennadiy Novitskiy. Next day the distinguished guest met with the first deputy Prime Minister Vladimir Semashko and the speaker of the Chamber of Representatives Vladimir Konoplev and visited Minsk Tractor Works.

The meeting of President of Belarus Alexander Lukashenko with Vice President of India Bhairon Singh Shekhawat took place on October 5.

During the meeting Alexander Lukashenko stated considerable potential

of the trade-economic cooperation between Belarus and India. Belarusian president emphasized that over 13 years of bilateral cooperation 'we have made significant progress in the political and diplomatic spheres'. 'Regarding our trade, it is far from using all vast opportunities the two states possess,' the President believes.

The President underlined that Belarus and India have 'virtually single viewpoint' on main international problems, including issues on the UN reform.

During the visit of the Indian delegation an agreement on rendering legal assistance in criminal cases was also signed.

Soon

Nesvizh on CD

Following the UNESCO order Belarus is preparing a Compact Disk with information about the town of Nesvizh and Nesvizh Castle.

The CD will feature architectural and cultural highlights of the town of Nesvizh including the much-touted Radzivils' castle complex which was inscribed on the UNESCO World Heritage List this year.

According to the Director of the Belarusian Electronic Documentation Research Center Viatcheslav Nosevich, the work related to the CD is expected to complete this November.

Innovation

Park of High Technologies – Belarusian 'Silicone Valley'

On September, 22 the President of Belarus signed Decree "On park of high technologies" – the document setting up an analogue of the American 'Silicone Valley' in Belarus. It's main goal is to develop the Belarusian science and boost IT exports.

ware.

Residents of the park may be juridical entities and individual entrepreneurs involved in analysis and development of software, computer data processing, fundamental and applied research, experimental developments in the area of natural sciences and technics and application of such developments in practice.

The Decree stipulates a number of preferences to the park's residents which makes it quite attractive to foreign investors.

Recently the President of Belarus appointed his former aide and representative plenipotentiary of the President of the Republic of Belarus to the National Assembly of Belarus Valeriy Tsepka the Director of the administration of the Park of High Technologies.

According to the document, the Park of High Technologies is part of the territory of the Republic of Belarus with the total area of 50 hectares. A special legal regime will be in operation on its territory for the next 15 years after the Decree comes into force. The document also outlines the park's borders.

Among the main areas of the park's activities these are the following development, application and export of information and communications technologies and soft-

Economics

Dazhynki-2005

The traditional harvest festival Dazhynki took place in Slutsk on October 7-8. Like before, the festival honoured the country's best grain-growers and best cattle breeders.

Gomel region is this year's leading agricultural producer in the country. In 2005 it produced 16% more grain in comparison with 2004 and therefore it got the festival's Grand Prix.

The festival included entertainment programmes, fireworks, sports contests, arts and crafts fairs and shows.

The Belarusian agricultural companies harvested a total of 6 million 354,8 thousand tons of grain and leguminous plants (but for corn) this year.

The leguminous harvest

this year is 10 per cent lower compared to the previous year – 372,900 tons. On the whole, this year's

crop capacity is lower than a year before having reduced from 33,4 to 31,9 centners per hectare. Gomel

region was the only one in the country to boost harvest of grain (in comparison with last year it grew by 13 per cent). Brest, Gomel and Mogilev regions managed to increase milling of leguminous plants.

This year's losses of grain are caused by the August hurricane, which damaged many agricultural companies. At the same time the specialists underlined that the amount of the gathered grain is enough to meet both foodstuff needs and forage stocks of the country.

Belarus among CIS Leaders in GDP Growth

Over January-August 2005 Belarus posted one of the highest GDP growths in the CIS, the CIS Statistics Committee reports.

The best performance in this respect was shown by Azerbaijan (up by 20.2 per cent from the previous year), second-best – Armenia (11.7 per cent). With a 8.5 per cent growth Belarus came third followed by Tajikistan (7.5 per cent), Russia (5.5 per cent), Ukraine (2.8 per cent)

and Kyrgyzstan (0.7 per cent).

As for Kazakhstan, Moldova and Georgia the committee has the data only for the first six months. The GDP in these countries went up by 9.1, 8.6 and 6.8 per cent respectively. No information is posted about Uzbekistan and Turkmenistan.

On average the GDP growth in the CIS over the eight months of 2005 made 6 per cent.

Ecology

Belarusian Radioecologists' Appeal

Belarusian scientists-radioecologists appealed to the IAEA and the governments of the European Union and Lithuania to cancel the project on constructing a set of sites to process and store highly-active nuclear fuel on the border with Belarus.

The document was signed by experts of the

labs of radioecological problems and nuclear technology safety; radiation and chemical technologies; radio-chemical research of environment of the unified institute of nuclear research of the National Academy of Sciences of Belarus, chair of the solid-state physics of Belarusian State University.

"The scientific community of the Republic of Belarus is concerned with the plans of the Lithuanian Republic to create on the border with this country a set of sites to process and store spent highly-active nuclear fuel", says the appeal. "The construction of these sites on the

Belarusian border will have a strong long-range impact on the environment of the country, especially in case of disasters which can be much more serious than the Chernobyl disaster entailing dramatic socio-economic and political problems".

Старонку падрыхтавала Настасся ГВОЗДЗЕВА.

X EnergyExpo Exhibition

International specialized exhibition "Energy. Ecology. Energy Saving. Electro" was held in Minsk for the 10th time.

This year the number of participants of the EnergyExpo exhibition increased by about 20 per cent, Minister of energetics of Belarus Alexander Ageev stated. Apart from the Belarusian enterprises about 250 companies from 14 countries took part in the forum this year.

In August 2005 Belarus approved a state comprehensive program on modernizing the main assets of the Belarusian energy system, energy saving and increasing the share of local fuels by 2006-2010, which determines the main stages and ways of development of the national energy branch.

"Applying the latest technologies and equipment presented at this exhibition we will undoubtedly implement the program with the highest economic effect", Alexander Ageev considers.

The specialized exhibition is held to study the latest achievements in the sphere of energy, energy saving and ecology. The Ministry of energetics of Belarus, the concerns Belenergo, Beltopgaz, the JSC Beltransgaz, the Committee for energy effectiveness, the Ministries of housing and communal services, natural resources and environmental protection, industry, economy, the Minsk City Council, the State Committee for science and technology, the Academy of Sciences of Belarus and the company "Technics and Communications" is among organizers of the forum.

Sport

Belarus Bet Europe in Thai Box

The national Thai box team of Belarus beat the team of Europe in a tournament among the professional fighters with the score 5:1 in favor of Belarus.

The tournament was held in the Palace of Sports in Minsk. The fighters competed for 3 titles of the world champions and one title of the champion of Europe. The titles of the world champions were conferred on the Belarusian fighters Andrei Kotsura in light welterweight (62kg), Andrei Kulebin in light-weight (60kg) and Yuriy Bulat (72kg – light middleweight).

The guest sportsmen won only one title due to Farid Khider from France. Amateurs of Thai box throughout Europe could watch the tournament on Eurosport-2.

Кампетэнтна

Мы — адкрытыя!

Адбыліся беларуска-расійскія кансультацыі Міністэрстваў замежных спраў па інфармацыйных пытаннях

ПАРТНЁРЫ

Беларусь і Расія як будаўнікі Саюзнай дзяржавы адчуваюць патрэбу ў пастаяннай зверцы і ўдакладненні пазіцый у сваёй інфармацыйнай палітыцы. З гэтай мэтай Мінск наведалі расійскія дыпламаты. Аб выніках беларуска-расійскіх кансультацый Міністэрстваў замежных спраў па інфармацыйных пытаннях і аб асаблівасцях інфармацыйнай палітыкі беларускага знешнепалітычнага ведамства раскажае выканаючы абавязкі начальніка ўпраўлення інфармацыі МЗС кандыдат палітычных навук Руслан ЕСІН.

Для вядзення інфармацыйнай работы за мяжой аднаго МЗС недастаткова, неабходны ўдзел усіх органаў дзяржкіравання — аблвыканкамаў і нашых прадпрыемстваў-экспарцёраў, якія па лініі сваіх партнёрскіх сувязей і ў ходзе сваіх камандзіровак за мяжу павінны больш актыўна сустракацца з прадстаўнікамі СМІ, выкарыстоўваць кантакты нашых грамадскіх арганізацый беларусаў за мяжой. Гэта значыць, што сёння стаіць задача па павышэнні выніковасці і эфектыўнасці інфармацыйнай работы ўсіх арганізацый і прадпрыемстваў за мяжой. Як будаваць адносіны з замежнымі СМІ, мы будзем абмяркоўваць у ходзе першага рэспубліканскага семінара для кіраўнікоў прэс-службаў і аддзелаў міжнароднага супрацоўніцтва, які пройдзе ў канцы кастрычніка ў Магілёве.

— А наколькі чуваць голас Беларусі ў свеце, як працуюць практыкі, арыентаваныя на інтэрнацыянальнага глядача і чытача?

— Зараз у зону ўпэўненага прыёму міжнароднага спадарожнікавага тэлеканала "Беларусь-TV" уваходзяць 14 краін, пры ўстаноўцы дадатковага абсталявання сігнал могуць прымаць яшчэ пяць краін. Расіяне хутка запусцяць праект Russia Today — ён будзе на англійскай мове. Мы на кансультацыях паміж Міністэрствамі замежных спраў абмяркоўвалі выкарыстанне англійскага рэсурсаў для таго, каб на гэтым канале з'явілася інфармацыя аб будаўніцтве Саюзнай дзяржавы. Мы разам будзем адзіны ланцужок па стварэнні інфармацыйнай прасторы. Расійская дэлегацыя адзначыла выніковасць дзяржаўнай праграмы інфармацыйнага забеспячэння знешнеэканамічнай і знешнепалітычнай дзейнасці. У праграму ўваходзіць выпуск кола друкаваных выданняў, штогадовіка "Беларусь. Факты-2005", ён выходзіць у электроннай версіі. У гэтым годзе ўпершыню выйшаў і на арабскай мове, на трох мовах выходзіць і "Вестник внешнеэкономических связей". Часопіс "Беларусь", які з'явіўся ў беларускіх замежных установах, будзе распаўсюджвацца ў пяці краінах далёкага накіравання, на авіярэісах "Белавія". Вялікую дапамогу нам аказвае газета "Мінск таймс", альманах "Тарызонты".

Алена ДАРАШЭНКА, "Саюз".

МІЖ ТЫМ

Рэзалюцыя Еўрапарламента па Беларусі наўрад ці вядзе да ўмацавання дэмакратыі і станаўлення адзінай Еўропы, заявіў афіцыйны прадстаўнік МЗС Расіі Міхаіл Камынін. "Мы ўпэўнены, што крокі, якія прадпрымаюцца ў садзейнічэнні развіццю дэмакратычных працэсаў у Беларусі, як і ў іншых краінах, павінны быць адпаведнымі да мясцовых рэалій", — сказаў ён, каменціруючы рэзалюцыю Еўрапарламента па Беларусі. Па словах афіцыйнага прадстаўніка МЗС Расіі, "навязанне нейкіх універсальных схем з'яўляецца контрпрадуктыўным і не вядзе да ўмацавання дэмакратыі і станаўлення адзінай Еўропы без рэзультатных ліній". У гэтым плане рэзалюцыя Еўрапарламента, на наш погляд, наўрад аказвае ўказаным мэтам, — адзначыў М. Камынін.

БелТА.

Беларусь не мае намеру перашкаджаць арганізацыі на сваю тэрыторыю тэле- і радыёвяшчання замежных сродкаў масавай інфармацыі

Аб гэтым, каменціруючы факт аб'яўленага Еўракамісіяй тэндэра аб арганізацыі вяшчання на тэрыторыі Беларусі, заявіў у Міністэрстве сувязі Беларусі.

Як адзначылі ў Мінсвязі, "на сённяшні дзень не існуе нарматыўнага дакумента, які б рэгламентаваў ці абмяжоўваў вяшчанне замежных СМІ на тэрыторыі сумежных дзяржаў". "Цалкам абмежаваць пранікненне радыёмагнітных хваляў немагчыма. Ёсць узгаднёны частоты, на якіх ажыццяўляецца вяшчанне", — паведамілі ў Мінсвязі, удакладніўшы, што ў далёкім выпадку гутарка ідзе аб пакрыцці замежным вяшчаннем прыгранічных раёнаў Беларусі і, аналагічна, прыгранічных рэгіёнаў сумежных дзяржаў нацыянальным вяшчаннем. "Практыкі глушыць замежныя СМІ ў Беларусі няма", — падкрэслілі ў міністэрстве.

Субсяседнікі паведамілі, што ў выпадку арганізацыі замежнага вяшчання ў прыгранічных рэгіёнах рэспублікі беларускі бок прыкладзе пэўныя намаганні "па двухбаковым інфармацыйным напавненні" з мэтай павелічэння аб'ёму "аб'ектыўнай інфармацыі аб Беларусі для жыхароў прыгранічных рэгіёнаў сумежных краін Еўрасаюза". Аднак, падкрэслілі ў міністэрстве, гэтыя меры не будуць з'яўляцца "адказнай рэакцыяй". "Гэта наша доўгатэрміновая стратэгія", — адзначылі ў міністэрстве.

"Мы павялічваем колькасць тэле- і радыёканалаў, якія, пры дадатковай магутнасці перадачы, будуць даступны жыхарам прыгранічных рэгіёнаў Польшчы і краін Балты", — паведамілі ў Мінсвязі, адзначыўшы, што, як чакаецца, беларускі тэлеканал "СТБ" да канца бягучага года арганізуе поўнае пакрыццё рэгіёнаў рэспублікі.

Як раней паведаміў "Інтэрфакс", 9 верасня 2005 года Еўракамісія было прынята рашэнне аб запуску двух праектаў агульнай вартасцю два мільёны еўра з мэтай "забеспячэння доступу жыхароў Беларусі да незалежных крыніц інфармацыі і навін". Па інфармацыі, распаўсюджанай шэрагам СМІ са спасылкай на прэс-службу Еўракамісіі, 138 тысяч еўра з названай сумы выдзелены на арганізацыю радыёстанцыі Deutsche Welle Radio, якая будзе вяшчаць на тэрыторыю рэспублікі. Вяшчанне пачнецца з 1 лістапада гэтага года і будзе весціся на дзвюх дзяржаўных мовах Беларусі — рускай і беларускай.

Астатняя частка выдзеленых Еўракамісіяй сродкаў прызначана для арганізацыі іншых каналаў радыё- і тэлевяшчання на Беларусь з 1 студзеня 2006 года. Аб'яўлены тэндэр на ўдзел у гэтым праекце.

Лепш адзін раз убачыць

5 кастрычніка прадстаўнікі расійскіх СМІ, якія знаходзіліся ў Магілёве па запрашэнні Магілёўскага аблвыканкама, наведалі шэраг прадпрыемстваў горада: ААТ "Магілёўскі тэкстыль", ЗАТ "Магілёўскі камбінат сілікатных вырабаў", РУП "Магілёўскі завод ліфтавага машынабудавання".

НА ЗДЫМКУ: дырэктар Магілёўскага завода ліфтавага машынабудавання Пётр РУДНІК знаёміць расійскіх журналістаў з прадукцыяй завода.

Фота БелТА.

Беларусь-TV

"ПАНАРАМА Ў СУБОТУ"

Кожную суботу ў 21.00

Новая інфармацыйна-аналітычная праграма прадстаўляе агляд важных падзей у жыцці краіны і свету за тыдзень. У праграме не толькі аналіз падзей ад суботы да суботы, але і размовы з гасцямі ў студыі, інтэрв'ю з тэлеведцамі, тэлефоннае галасаванне і шмат чаго іншага.

"ГАСПАДАР"

Па нядзелях у 17.45, па аўторках у 11.30 (паўтор)

Праграма аб адраджэнні і развіцці беларускай вёскі.

Сучасны селянін гасцінны, працаздольны, адукаваны, клапатлівы, беражлівы. Словам, сапраўдны гаспадар.

У кожным выпуску падмаецца тая ці іншая праблема вясцоўцаў, гучаць магчымыя рашэнні, добрыя парады, як палепшыць жыццё ў вялікіх і малых вёсках Беларусі.

Сітуацыя

Англія

Паважанае рэдакцыя!

Апошнім часам у беларускай змярцелай прэсе многа друкуецца пратэстаў чытачоў, адносна нямецкай радыёстанцыі. Прапануецца, каб перадачы праграмы "Нямецкая хваля" на Беларусі гучалі па-беларуску, а не па-руску.

Абавязак прэсы — паведамляць меркаванні чытачоў не толькі пра ўсё добрае, але і спрэчнае, калі гэта адбываецца ў дадзенай краіне.

Мова — гэта фундамент кожнай нацыі. Англія — касмапалітычная краіна. Тут многа пражывае людзей розных нацыянальнасцей. Ім ніхто не забараняе ўжываць любімую мову, але агульнапрынятай з'яўляецца толькі англійская. Гэта добры прыклад.

З павагай,

Сельвестр БУДКЕВІЧ.

Бежанцы: два аспекты праблемы

На Свіслаччыне, дзе я жыла і вучылася, іншаземцы — з'ява нярэдка. У вёсцы праца ёсць заўсёды. І тых, хто звяртаецца па дапамогу, прымаюць. Жыві мірна, працуй добра, а дзяцей вучы ў мясцовай школе. Пры такім раскладзе можа быць усім добра. Але бывае па-рознаму.

ГІСТОРЫЯ ПЕРШАЯ, ПЕСІМІСТЫЧНАЯ

У маім класе былі два вучні небеларусы. Дзяўчынка Галя, што прыехала з сям'ёй з Казахстана, прыйшла да нас яшчэ ў пачатковых класах. Лічылі мы яе "свайёй", тым больш, што бацька Галі быў родам з Беларусі. А вось у 6-м пазнаёмлі нас са смуглявым чарнавокім хлопчыкам, якога звалі Даміко. Уся сям'я Цасідзе пакінула неспакойныя горы Абхазіі і прыехала на беларускую зямлю шукаць паратунку ад разбуральных канфліктаў. Мелі яны статус бежанцаў. А мы, вучні, першы раз сутыкнуліся з гэтай складанай сацыяльнай з'явай. Старшыня калгаса выдзеліў ім хату, даў працу старэйшым братам, а 14-гадовага хлопца, які два гады не меў магчымасці вучыцца, залічылі ў 6-ы клас. Было гэта ў 1997 годзе.

Даміко беларускай мовы, вядома, не разумеў, а школа наша была менавіта беларускамоўная. Настаўнікі ставіліся да яго лагодна, а мы прапанавалі сваё сяброўства. Даміко быў для нас нечым экзатычным, і яму самому гэта падабалася. Ён хораша спяваў, яшчэ лепш маляваў. З-пад яго алоўка вырасталі дзівосныя горы, узляталі неверагодныя птушкі і кружылі ў нашым уяўленні доўга і ганарова.

Прайшоў некаторы час. Да грузіна Даміко ўсе прывыклі. Настаўнікі сталі патрабаваць ад вучня не менш, як ад астатніх, а ён вучыцца не хацеў. Увогуле змяніўся. Паводзіны Даміко выводзілі з раўнавагі не толькі настаўнікаў. Грубасць, здзек над слабейшымі, асабліва над дзяўчынкамі, пагардлівыя адносіны да ўсіх. Нехта гаварыў, што гэта з-за падлеткавага ўзросту, нехта выказваўся нахонт гарачай крыві. Я гляджу на падзеі праз прызму часу і разумею, што гэта быў пратэст су-

праць іншых прывіліжыя, іншай культуры, зусім іншай мовы, да якіх ён проста не хацеў прызвычывацца.

ГІСТОРЫЯ АПТЫМІСТЫЧНАЯ

Ёсць у маёй памяці яшчэ ад-

Закончыўшы 9-ы клас, Даміко школу пакінуў, пайшоў сваёй дарогай. На радзіму ён не вярнуўся, жыве недзе ў Беларусі. Падрабязнасці пра яго я не ведаю, а спытаць няма ў каго. Адчуваць сябе бежанцам несалодка. Мабыць, прыняць бежанцаў таксама не так лёгка, як здаецца. І таму трэба не замоўчваць гэтую праблему, а з двух бакоў працаваць над яе вырашэннем. Спадзяюся, што Даміко знайшоў у сабе сілы рэалізавацца ў нашай краіне.

на гісторыя, аптымістычная, у якой удзячныя людзі цэняць гасціннасць беларусаў. Знаёма я з армянамі Аркадзем і Марынай Петрасянамі. Пакінуўшы ўсю маёмасць у Баку, уцякаючы як мага далей ад канфліктаў і разбурэнняў, з шасцімесячнай дачкой Івета на руках, яны пераехалі ў Арменію. Там атрымалі статус бежанцаў і грашовую кампенсацыю. Але ўмоў для жыцця і, што самае галоўнае, жыллі не знайшлі, таму і вырашылі ехаць у Бе-

ларусь. Бежанцаў гасцінна прынялі ў невялікай вёсцы. Калгас выдзеліў хату, прапановаў працу. Тут і пачалі будаваць новае жыццё. Дарэчы, маці Аркадзя беларуска, са Свіслаччыны. Спачатку было вельмі цяжка. Гараджанам прыйшлося вучыцца працаваць на гаспадарцы, бо не ўмелі нават агарод саджаць. Дапамаглі суседзі: парадамі і матэрыяльна. З часам жыццё наладзілася.

Прайшло ўжо 15 гадоў з тае пары. Аркадзь Аляксандравіч працаваў раней машыністам-качагарам, а нядаўна асвоіў прафесію печніка, сталярнічае няблага. Марына Абкараўна — школьны бібліятэкар, а Івета вучыцца ў Гродзенскім педагагічным каледжы. Малодшая дачка Лілія нарадзілася ў Беларусі, ходзіць у восьмы клас. Любяць яны драмікі не менш, чым кету (пірог з начынкай). Дома Петрасяны размаўляюць пераважна на рускай мове, але і беларускія слоўцы праскочваюць. Лілія па беларускай мове атрымлівае ў дзённік толькі вышэйшую адзнаку. У мінулым навучальным годзе вярнулася з абласнога конкурсу "Зубраня" па фізіцы з перамогай, марыць стаць педагогам-арганізатарам.

Так і жывуць армяне на беларускай зямлі, лічаць яе другой радзімай, паважаюць сваіх суседзяў за добразычлівасць і сардэчнасць. У добрай і мірнай атмасферы гадуецца дзяцей, што і ёсць самае галоўнае.

Думаю, што гэта ўзорны прыклад уладкавання бежанцаў.

На беларускай зямлі хоціць месца ўсім, толькі трэба шанаваць яе так, як сваю родную. Тады і смутак па радзіме не такі балючы.

Марына ГАБРЫЯНІК.
НА ЗДЫМКАХ: сям'я Петрасянаў; клас, у якім вучыўся Даміко.

Кітайцам спадабалася беларуская бульба

Кітай уключыў у свой Нацыянальны рэестр два беларускія гатункі бульбы — "Верас" і "Выток".

З гэтай крухмалістай і разварыстай агародніны беларусы традыцыйна гатуюць дранікі. Кітайцы пра такую страву нічога не чулі, а з бульбы збіраюцца вырабляць крухмал. Для гэтага ўжо пабудавалі два вялізныя бульбавырапрацоўчыя заводы ў правінцыі Унутраная Манголія.

Беларускую бульбу занеслі ў свае рэестры і вырошчваюць у Расіі, Украіне, Польшчы і Швецыі.

Беларусь стане біяметрычнай

Беларусь гатова вызначыцца з мадэллю прымянення біяметрычных тэхналогій.

Эксперты СНД у галіне рэгулявання міграцыйных працэсаў абмеркавалі на канферэнцыі ў Мінску пытанні, якія датычацца стандартаў выкарыстання адпячаткаў пальцаў, у тым ліку ў праязных дакументах і пасведчаннях асобы. Па меркаванні Міжнароднай арганізацыі па міграцыі, ад выкарыстання новых тэхналогій карысць атрымаюць усе краіны Садружнасці. Новае пакаленне пашпартаў зробіць больш дасканалай сістэму пагранічнага кантролю.

Дзярждэпартамент ЗША ўвёў збор лічбавых адпячаткаў пальцаў яшчэ тры гады таму. Многія краіны Заходняй Еўропы паскорылі пераход на біяметрычныя візы ў рамках процідзеяння тэрарызму пасля серыі выбухаў у Лондане. Расія плануе распрацаваць новы біяметрычны загранпашпарт да пачатку будучага года. Вынікам цяперашняй канферэнцыі ў Мінску павінны стаць рэкамендацыі для таго, каб пачаць выкарыстоўваць як мага хутчэй біяметрычныя тэхналогіі і ў нашай краіне. Беларусь — транзітная тэрыторыя, менавіта таму перад намі стаіць вельмі важная задача — узмацніць кантроль за міграцыйнымі працэсамі, бо пагроза тэрарызму з кожным днём усё павялічваецца.

Падрыхтавала Кацярына НЕМАГАЙ.

Мінск, Захарава, 28. Дом дружбы

Дні Рэспублікі Кіпр на Беларусі

У Беларускім таварыстве дружбы з замежнымі краінамі адбылося адкрыццё Дзён Рэспублікі Кіпр.

45 год таму на палітычнай карце свету з'явілася новая дзяржава — Рэспубліка Кіпр. Краіну на свяце прадстаўлялі Рагірас Канстанціну — старшыня Таварыства кіпрска-беларускай дружбы, Станіслаў Агурцоў — Ганаровы консул Рэспублікі Кіпр і Ігар Дзісман — генеральны дырэктар ААТ "Цэнтраэнергантаж", старшыня праўлення таварыства "Беларусь — Кіпр".

Ва ўступным слове старшыня таварыства Ніна Іванова адзначыла, што шлях да незалежнасці Кіпра быў складаным, і сёння мы можам ганарыцца тым, што паміж Кіпрам і нашай сінявокай Беларуссю існуюць сталыя сяброўскія адносіны.

Старонкі з гісторыі Кіпра нагадаў Рагірас Канстанціну. У І стагоддзі да нашай эры апосталы Павел і Варнава прывялі на Кіпр хрысціянства, сталі заснавальнікамі Кіпрскай царквы. Візантыйскай эпоха пакінула на востраве

багатую мастацкую і архітэктурную спадчыну. Звыш трох мільёнаў турыстаў з усяго свету штогод наведваюць гэтую чудоўную краіну. Кіпрыёты з павагай ставяцца да гісторыі, традыцый, культуры Беларусі. У 2004 годзе было заснавана Таварыства кіпрска-беларускай дружбы, якое садзейнічае наладжванню гандлёва-эканамічных, культурных сувязей паміж нашымі краінамі.

16 мая 2005 года на Беларусі адкрыта Ганаровае Консульства Рэспублікі Кіпр, што дазваляе на-

шым суайчыннікам без асаблівых цяжкасцей атрымаць візу ў краіну легенд і чудаў. Станіслаў Агурцоў прывёў такія факты: на працягу згаданага перыяду беларускія грамадзяне атрымалі звыш 1 700 віз для наведвання Кіпра. Віза каштуе 15 долараў, можа быць выдадзена на наступны дзень ці праз два-тры дні, што зусім някепска.

Незалежнасць Кіпра атрымаў у выніку Цюрыхска-Лонданскіх пагадненняў 1960 года, якія заключылі Вялікабрытанія, Грэцыя і Турцыя. Аднак яшчэ шмат пра-

блем застаецца нявырашанымі: працэдура ўступлення ў Еўрапейскі Саюз паступова прасоўваецца. Жыхары вострава імкнуцца да мірнага жыцця на аб'яднаным і федэратыўным Кіпры.

Па словах Ігара Дзісмана, адбываецца станоўчая дынаміка ў развіцці зносін Беларусі і Кіпра. Вялікая роля ў гэтым належыць таварыству "Беларусь-Кіпр", шэрагу прадпрыемстваў і арганізацый.

Ад імя беларусаў кіпрскую дэлегацыю павіншавала на грэчаскай

мове Аксана Бубнова і пазнаёміла з фальклорным ансамблем "Купалінка" пад кіраўніцтвам Алены Цяльковай. Удзельнікі "Купалінкі" парадавалі гасцей выкананнем выдатных палескіх песень і вясёлых сцэнак з вясковага жыцця.

Няма сумненняў у тым, што беларуска-кіпрскія ўзаемасувязі будуць трывалымі. Святкаванне Дня Незалежнасці Рэспублікі Кіпр на Беларусі — паглінка ў надзейны падмурак сяброўства нашых краін.

Юрый МЕЛЬНІКАЎ.

БЕЛАРУСЬ АДЗНАЧАЧЫЛА 1025-годдзе Турава і 1000-годдзе Тураўскай епархіі

У верасні ў старажытным Тураве, які летась атрымаў статус горада, адбыліся вялікія ўрачыстасці ў гонар даты яго першага ўпамінання ў "Аповесці мінулых гадоў" пад 980 годам. Свой 1025-гадовы юбілей горад сустраў урачыста, з удзелам шматлікіх гасцей. Свята было прысвечана яшчэ адной юбілейнай даце выключнай важнасці — 1000-годдзю Тураўскай епархіі, таму сюды з'ехалася шмат паломнікаў, вышэйшыя духоўныя асобы Беларусі, Расіі і Украіны. Святочную літургію адслужыў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, патрыяршы экзарх усяе Беларусі. Ён жа ажыццявіў разам з намеснікам міністра сувязі і інфарматызацыі Беларусі Нінай Гаўрылавай першае гашэнне маркі, выпушчанай "Белпоштай" спецыяльна да свята, пакінуўшы на ёй свой подпіс. З самага ранку ў Тураве ва Усвяцкай царкве прайшло набаванне, а затым — урачыстае адкрыццё памятнага знака ў гонар 1000-годдзя Тураўскай епархіі. Хрэсны ход да помніка Кірылу Тураўскаму на Замкавай гары завяршыўся велічальнымі спевамі ў памяць свяціцеля і ўскладаннем кветак.

Знамянальныя юбілейныя даты Турава адзначыў сваім удзелам адзін з лепшых прафесійных музычных калектываў нашай краіны — Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі. Па ініцыятыве яго кіраўніка Міхаіла Фінберга калектывы аркестра падаравалі гораду Беларускі фестываль камернай і духоўнай музыкі, які адбыўся ў Тураўскім Доме культуры. Падчас свята прайшлі навуковыя чытанні "Тураўская зямля. Гістарычная і культурная спадчына" (навуковы кіраўнік — дырэктар Музея старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Барыс Лазука). Увечары на наберажнай ракі Струмень яркія агні святочнага феерверку завяршылі свята.

ТУРАЎСКАЯ ЕПАРХІЯ І ТУРАЎ

Тураўская епархія ўключае ў сябе зараз Тураў і Мазыр як кафедральныя гарады, таму святкаванне яе 1000-годдзя пачалося ў Мазыры, а затым прадоўжылася і разгарнулася шырока ў Тураве. У 1992 годзе епархія была адроджана дзеля духоўнай апёкі над людзьмі ў раёнах, асабліва пацярпелых пасля аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Зараз яна ўключае ў сябе 10 адміністрацыйных раёнаў Гомельскай вобласці, складаецца з шасці акруг — Жыткавіцкай, Лельчыцкай, Мазырскай, Нараўлянскай, Пётрыкаўскай, Хойніцкай. Епіскап Тураўскі і Мазырскі Стэфан адзначае, што епархія, якая носіць імя Кірылы Тураўскага, — адна з самых старажытных у Беларусі (пасля Полацкай), налічвае 63 храмы і два манастыры. Большасць з іх новазбудаваныя або рэканструаваныя за апошнія 10 га-

доў, што сведчыць пра духоўнае хрысціянскае адраджэнне гэтага краю. Для параўнання: у 1992 годзе на тэрыторыі Тураўскай епархіі дзейнічалі ўсяго 23 царквы.

Найбольшы росквіт Тураўскай епархіі, створанай у 1005 годзе, як і росквіт самога Тураўскага княства, прыходзіцца на XI-XIII стагоддзі. Гэты росквіт абумоўлены тым, што яшчэ ў дахрысціянскі час Тураў гістарычна склаўся як цэнтр вялізнага княства дрыгавічоў, насельніцтва якога было аб'яднана палітычна, эканамічна і культурна (у межах сучаснага Заслаўя, Лагойска і Барысава на поўначы, па сучаснай граніцы з Украінай на поўдні, на усходзе — да Дняпра, а на захадзе — за Заходнім Бугам). У час татара-мангольскага нашэсця 1241 года горад быў спалены датла з усімі 50 царквамі і манастырамі, якія тады існавалі ў ім, большасць жыхароў была знішчана або выгнана ў рабства. Пасля гэтага пачаўся заняпад Турава і вялізнага дзяржаўнага аб'яднання дрыгавічоў, цэнтрам якога ён быў.

Аслабеўшы, Тураўскае княства ўвайшло ў Вялікае княства Кіеўскае, якое падпарадкавала сабе ўсе ўсходнеславянскія суседнія княствы, а затым умацавала сваю ўладу прыняццем адзінай рэлігіі — хрысціянства Візантыйскага праваславаўнага абраду. У 988 годзе кіеўскі князь Уладзімір Святаслававіч упершыню падзяліў сваю дзяржаву паміж сынамі: старэйшы сын Вышаслаў атрымаў Ноўгарад, Ізяслаў — Полацк, а Святаполк — Тураў. Хрысціянства распаўсюджвалася на гэтых землях разам з уладай кіеўскіх князёў. Праўда, ёсць звесткі, што першыя місіянеры з'явіліся ў Тураве яшчэ да прыняцця хрысціянства.

Разам з нашчадкамі Уладзіміра-хрысціцеля ў Тураўскае княства прыйшоў моцны і дабратворны ўплыў ві-

зантыйскай культуры, больш перадавай па тым часе, які праявіўся ў манументальным дойлідстве, жывалісе, распаўсюджванні пісьменства, прыкладных відаў мастацтва, развіцці культурных і эканамічных узаемасувязей з суседнімі краінамі. Так, з удзелам жонкі князя Святаполка — грэчанкі Варвары — будаваліся царквы, быў заснаваны непадалёку ад Турава жаночы Варварынскі манастыр (пазней на гэтым месцы ўзнікла вёска Чэрнічы). Вядома, што ў вёсцы Старажоўцы існаваў мужчынскі манастыр. Разам з хрысціянствам распаўсюджвалася пісьменства. У Тураве ў 1865 годзе была знойдзена самая ранняя з вядомых нам сёння кніг, створаных на беларускіх землях, — рукапіснае Тураўскае евангелле XI стагоддзя на пергаменце. Сярод археалагічных знаходак таго часу — прыклады для пісьма і навучання грамадзян.

У Тураве шчыравалі хрысціянскія свяціцелі. Двое з іх — епіскап Кірыла Другі (Кірыла Тураўскі) і яго пераемнік епіскап Лаўрэнцій — былі залічаны царквой да ліку святых. Захаваўся створанае ў Тураве "Сказанне пра Марціна мніха". Асабліва ўшаноўваецца Кірыла Тураўскі, дзень памяці якога 11 мая шырока адзначаецца на Палессі.

Факты, якія сведчаць пра значную ролю Тураўскай епархіі і яе росквіт у XI-XIII стагоддзях, можна доўжыць, аднак найбольш ярка пра месца і ролю яе ў жыцці тагачаснага грамадства сведчыць збудаваны ў XII стагоддзі ў Тураве вялізны мураваны храм па ўзору Кіеўскай, Полацкай і Наўгародскай Сафіі. Вядома, што да яго з'яўлення дзейнічала драўляная царква, але месцазнаходжанне яе пакуль не выяўлена.

Узвядзенне Тураўскага храма ажыццяўляўся пры жыцці Кірылы Тураўскага, і ён у лістах да архімандрыта

Васілія ў Кіеве выказаў сваё шкадаванне з-за таго, што будаўнічыя работы былі праведзены паспешліва, у неналежаўным месцы, дзе былі высока размешчаны грунтавыя воды (у пойме ракі Прыпяць), што прывяло да яго разбурэння. Паспешнасць з будаўніцтвам Тураўскай царквы была выклікана аднаўленнем княжацкай дынастыі Ізяславічаў на тураўскім троне, якія хацелі ствердзіць сваю магутнасць. Пазней храм быў адбудаваны, але ў 1230 годзе загінуў падчас землетрасення. Землетрасенне адбылося сілай у 8 балаў па шкале Рыхтара ў Карпатах, выклікала разбурэнне не толькі гэтага, але і многіх іншых тагачасных храмаў. Сярод першай пабудовы царквы, яе рамонт і канчатковай страты можна ўбачыць у экспазіцыі, якая нядаўна была адчынена на Замкавай гары. Цікавыя значодкі шматгадовых раскопак раскрываюць перад наведвальнікамі новыя, дагэтуль невядомыя факты з жыцця насельніцкай горада, раскажваюць пра іх заняткі і промыслы, гандлёвыя сувязі. Трэба адзначыць, што сярод археалагічных знаходак шмат культурных прадметаў мясцовага і замежнага вырабу. Пра гісторыю Тураўскай царквы вельмі цікава распавядаў падчас свята яго даследчык — доктар гістарычных навук археолаг Пётр Лысенка. Захаваўся гэтага храма як помніка археалогіі, улічваючы, што ён не можа быць адноўлены, мае вялікае значэнне для гісторыі горада Турава, памяці пра яго 1000-гадовую духоўную культуру.

У канцы XIII — пачатку XIV стагоддзя Тураў увайшоў у склад Вялікага княства Літоўскага, належаў розным княжацкім родам. У гэты час тут існавала 80 царкваў, пачаў дзейнічаць Барыса-Глебскі манастыр. Пасля Брэсцкай уніі 1596 года Тураўская епархія перастала існа-

ваць, аднак тураўцы адмовіліся падпарадкавацца Уніі і дабіліся свайго, адстаялі сваю веру.

З пачатку XVI стагоддзя Тураў знаходзіцца ў зоне набегу крымскіх татар, якія некалькі разоў знішчалі горад ушчэнт. Магчыма, заняпад Турава быў прычынай таго, што да канца XVIII стагоддзя ўсе праваслаўныя храмы ў Тураве ўсё ж былі перададзены ўніятам. Пасля ўваходу ў склад Расіі Турава-Пінская епархія была далучана да Мінскай епархіі, а ў 1922 годзе — да Мінска-Беларускай праваслаўнай мітраполіі. У паслярэвалюцыйны перыяд народ прымусам быў адлучаны ад царквы, аднак захоўваў веру ў сем'ях, у вясковых календарных і сямейных традыцыях.

У апошнія гады духоўнае жыццё праваслаўнага люду Тураўшчыны працягвае развівацца. Вялікую ролю ў гэтым адыгрывае тураўская царква "Усіх святых". Яе клопатам Брацтва Трох Віленскіх пакутнікаў, што ў Мінску, узведзены помнік Канстанціну Астрожскаму — выдатнаму кнігадрукару і паборніку праваслаўя.

У 1995 годзе да Дня беларускага пісьменства на Барыса-Глебскіх могілках, якія знаходзяцца насупраць гарадзішча старажытнага Турава, дзякуючы мясцоваму лясніцтву была ўзведзена драўляная капліца, куды перанеслі лампаду з дабратворным агнём ад Труны Гасподняй з Іерусаліма. На гэтых могілках пахаваны прах свяціцеля Кірылы Тураўскага — месца гэтае пазначана вялізным чатырохмятровым крыжам. Непадалёку расце зямлі каменны крыж, за якім веруючы назіраюць, чакаючы нейкага нябеснага знака.

Мясцовыя жыхары аднавілі царквы ў вёсках Запясочча, Рычоў, спаленыя фашыстамі ў 1941 годзе. У вёсцы Пагост у 1999 годзе пабудавана невялікая драўляная

царква ў гонар Уздзіжання Крыжа Гасподняга. Сюды з Гомельскага абласнога краязнаўчага музея вернуты пудатворны каменны крыж, які, згодна з мясцовым паданнем, прышліў з Кіева ўверх па пячэні Прыпяці. Адраджэнец тут і Стэфанаўская царква, спаленая 22 жніўня 1941 года фашыстамі разам са 100 жыхарамі вёскі.

Народнае паданне сведчыць, што некалі ў Тураве было 40 царкваў. Магчыма, гэта было так на той час, калі гэтае паданне складалася, маючы на ўвазе, што да гэтага горада далучаліся наваколныя вёскі, кожная з якіх мела сваё прызначэнне (Старажоўцы — абарончую, Сямурадцы — месца, дзе вяршылі суды 7 тураўскіх ураднікаў, Пагост — месца для пахавання тураўцаў, Чэрнічы — дзе быў Варварынскі манастыр, Талмачава — дзе жылі перакладчыкі або талмачы, і іншыя).

У даўнія часы гэрыторыя горада з захаду, а магчыма і з усходу, амывалася водамі ракі Язда, якая ў рабоне М.Гаўсмана, як сведчыць даследчык Тураўскага гарадзішча і гісторыя Тураўскай Зямлі археолаг Пётр Лысенка, называецца Тур'я. Пра рэчку Тур'я ёсць сведчанне і ў кнізе "Творения святого отца нашего Кирилла, епископа Туровского, с предварительным очерком истории Турова и Туровской епархии до XIII века", выдзенай у Кіеве ў 1880 годзе. Такім чынам, паходжанне назвы горада Турава ад імя легендарнага князя Тура ставіцца даследчыкам пад сумненне: хутчэй за ўсё, як і большасць гарадоў, Тураў атрымаў сваю назву ад ракі, якой быў заснаваны. Тур'я ўпадала ў прыток Прыпяці Струмень. А ў тым месцы, дзе Струмень зліваецца з магутнай Прыпяццю (па ёй праходзіў старажытны гандлёвы шлях "З варагаў у грэкі"), знаходзіцца вёска Пагост, жыхары якой у сваёй тапаніміцы захоўваюць назву "Пратока Тур" і моцна паказваюць яе сляды.

Несумненна, што Тураў у будучым стане адным з самых цікавых аб'ектаў турызму, які раскрыве перад Еўропай яго старажытную гісторыю, якую прынеслі на гэтую зямлю славяне-земляробы, захаваўшы да нашага часу унікальную традыцыйную культуру, багаты абрадавы фальклор у жывых формах бытавання, матэрыяльныя сведчанні пра старажытны гісторыю свайго краю і славянства ўвогуле. Усё гэта захоўваюць у сабе да пары тураўская зямля і народная памяць.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.
НА ЗДЫМКУ: у час урачыстасцей ў Тураве.
Фота БелТА.

СЛАВЯНСКАЯ

“Выцінанка, выстрыганка, выразанка — ажурны ўзор, выразаны з белай, чорнай ці каляровай паперы; від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. На Беларусі найбольш пашыраны аднакаляровыя выцінанкі, часам рабіліся ў некалькі слаёў рознага колеру. Матывы ўзораў былі геаметрычныя, раслінныя, радзей зааморфныя і антрапаморфныя...”
Яўген Сахута, Эцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі.

“Чароўныя нажнічкі”

Свята прафесійнага майстэрства, тым больш свята-конкурс выцінанкі — гэта падзея не толькі для яго гасцей і ўдзельнікаў, а найперш для саміх майстроў. Папершае, не так часта яно бывае, па-другое, рэдка дзе можна быць удзельнікам свята, вучыцца на майстар-класах і проста дзівіцца-назіраць за гэтым чудам стварэння складаных карункавых кампазіцый, сюжэтаў, узорыстых ігушак-паўлінаў і бялуткіх анёлаў, якія выплывлі, вырваліся з цеснай для іх, звычайнай для выцінанкі рамкі і залуналі ў паветры.

Зладжанае агульнымі намаганнямі Беларускага саюза майстроў народнай творчасці і Музеем старадаўніх рамёстваў, промыслаў і тэхналогій, свята-конкурс выцінанкі прайшоў ў Дудутках. За дзве з паловай гадзіны майстры, якія з’ехаліся з Гродзеншчыны і Віцебшчыны, з Мінска, Узды, Маладзечна павінны былі выканаць адну-дзве конкурсныя работы, якія засталіся ў фондах музея.

Дарэчы, не ў кожным музеі можна убачыць рэзкія, уцалелыя ўзоры старадаўніх выцінанак, бо мастацтва гэтае было амаль страчана. Толькі ў Музеі старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі захоўваецца калекцыя выцінанак 1930-50-х гадоў. Аднак зараз у Беларускім саюзе майстроў народнай творчасці працуе каля паўсотні майстроў гэтага забытага і адроджанага віду народнай творчасці, створана секцыя выцінанкі.

Важна адзначыць дзяржаўную зацікаўленасць у гэтым накірунку: з 1996 года Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь штогод 50 дзесячам культуры і мастацтва выплачваюцца дзяржаўныя стыпендыі ў памеры чатырох базавых велічынь стыпендыятам да 40-гадовага ўзросту і шасці базавых велічынь — пасля 40 гадоў. З іх чатыры дзяржаўныя стыпендыі выдзяляюцца кожны год майстрам народнай творчасці за выкананне мастацкага твора ці калекцыі работ. Сярод іх

такія вядомыя майстры выцінанкі, як Ніна Сакалова-Кубай, Алеся Талерчык, Людміла Казачонак, Наталля Сухая.

Падсумоўваючы вынікі свята-конкурсу выцінанкі, старшыня журы — старшыня Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, доктар мастацтвазнаўства прафесар Яўген Сахута — найперш выказаў добрыя словы ўдзячнасці гаспадарам, арганізатарам і фундатарам імпрэзы, кіраўніцтву музея старадаўніх рамёстваў, промыслаў і тэхналогій “Дудуткі” за дапамогу і гасціннасць. Яўген Міхайлавіч адзначыў, што свята прайшло зладжана, паспяхова. У свяцё-конкурс выцінанкі бралі ўдзел больш двух дзесяткаў майстроў, палова з якіх — дэбютанты, для якіх гэта была добрая школа: яны вучыліся ў сваіх старэйшых калег, дыпламантаў і лаўрэатаў ранейшых свят. Ды і для сталых майстроў такія імпрэзы вельмі неабходныя. Як зазначылі самі майстры, яны атрымалі добры стымул для творчасці, у іх нарадзіліся новыя тэмы і ідэі. Галоўнае ж тое, што іх творчасць запатрабавана, цікавая і патрэбная людзям.

Пераможца свята-конкурсу Любоў Вайцяхонак з Маладзечна атрымала Гран-пры. Дыпломы прызёраў уручаны Вользе Бабурынай з Мінска, віцэбялькам Алесі Талерчык і Тацыяне Лабуновай, Аляксандру Аўчынішкаву з Гродна і іншым. Усе ўдзельнікі атрымалі граматы і сувеніры-падарункі ад Беларускага саюза майстроў народнай творчасці.

На пытанне, якімі ж крытэрыямі кіравалася журы, вызначаючы пераможцаў, Яўген Сахута адзначыў, што гэта быў найперш крытэрыі падыходу да класічнага варыянта выцінанкі. Гэта альбо сіметрычныя кампазіцыі, альбо зоркавыя. Сёння вельмі папулярная кампазіцыя з дрэвам жыцця ці па яго матывах. Праца ж пераможцы конкурсу Любові Вайцяхонак пакарыла журы выдатнай стылізацыяй складанай кампазіцыі. Яна граматычна выканана, разгорнута ў плоскасць

ці так, як і належыць у выцінанцы, бо калі ў руху, у ракурсе падаецца работа, то гэта не выцінанка, а сілуэт. А тут мы маем выдатную стылізаваную кампазіцыю з запаўненнем плоскасці і выдатным адчуваннем інтэрпрэтацыі народнай традыцыі на сучасны манер.

Віцебскія майстры ўзнагароджаны за іх прасторавыя кампазіцыі. Гэта новае слова ў выцінанцы, гэта іх знаходка ў аб’ёмнай тэхніцы выцінанкі. Увесь час круціцца вакол класічнай кампазіцыі няварта, давядзена выходзіць з гэтых межаў. Апэны таксама і хатнія калекцыі як па колькасці, так і па якасці работ.

Вартым увагі мне падаецца тое, што з больш чым дваццаці майстроў, удзельнікаў свята, пераважная большасць была моладзь: маладзенькія матулі пакінулі дзяцей на бабуляў і татаў, тут былі студэнткі і нават вучанцы. Гэта пераканаўча сведчыць пра жывучасць сапраўды народнага мастацтва, адданасць яму моладзі.

Галіна СУША, старшы навуковы супрацоўнік БДІ праблем культуры. НА ЗДЫМКАХ: Яўген САХУТА на свяце; Тацыяна ЛАБУНОВА і Алеся ТАЛЕРЧЫК з Віцебска са сваімі работамі; Гран-пры свята-конкурсу атрымала Любоў ВАЙЦЯХОНАК з Маладзечна. Фота Аляксандра ЛАБАДЫ.

Захавай традыцыю Восеньскія абрады

Восеньскія, як і ўсе календарныя абрады, вельмі старажытныя па сваім паходжанні. Восеньскія абрады выказваюць пашану да зямлі і хлеба, удзячнасць Богу за ўраджай. Рэшткі традыцый захаваў і сёння. Прычым кожны народ святкуе ў наш час Дзень ураджаю, але кожны — па-свойму.

Багач — старажытнае язычніцкае свята ўраджаю, заканчэння ўборкі збожжа і пачатак азімай сьлёбы.

Ён лічыўся вяршыняй земляробчага календара. Святкавалі яго ў розныя дні, бліжэй ад асенняга раўнадзенства. У наш час гэта народнае свята прымеркавана да Нараджэння Багародзіцы.

Дні восеньскага раўнадзенства — час пакалення духам поля ў ўраджай. Менавіта таму і спраўлялі абрады святы ў гэтыя дні. Часам іх адзначалі на працягу цэлага тыдня. Чым больш ураджай, тым даўжэй святкавалі. Цяпер у гэты перыяд ладзяцца восеньскія кірмашы.

У латышоў дзень ураджаю — гэта дзень Мікеліса, прысвечаны ўшанаванню Бога ўраджаю Юміса, свята асенняга раўнадзенства. Святкуецца 29 верасня паўсямесна. Да дня Мікеліса трэба было закончыць усе палявыя работы. У гэты час спынялася развіццё раслін, і сама зямля як бы адпраўлялася на адпачынак. Лічылі, што Мікеліс кідаў у ваду апошні халодны камень. Наступалі халады. Існавала павер’е, што ў гэты дзень Мікеліс на белым кані едзе праз вёскі і правярае, ці ўсе добра сабраны і звезены, ці поўныя засека. Калі ўсё ў парадку, то ён тройчы абводзіць вакол вялікага каменя белую казу, і ўжо на наступны дзень выпадае снег. Таму ўраджай збіралі да дня Мікеліса. Гэта было і завяршэнне працы пастухоў: копей больш не выганялі пасвіць ноччу. Пасля гэтага дня ночы становяцца даўжэйшымі, дні — карцейшымі. Наступае час вяселляў. Калі дзяўчына да гэтага часу не была прасватана, то яна ўжо магла не выйсці замуж аж да наступнай восені.

Латышы абавязкова рэзалі барана, елі яго і ішлі жаць на апошні сноп, які ласкава называлі Юмісам. У старажытныя часы верылі, што Бог ураджаю Юміс жыве на кожным полі, толькі яго ніхто не бачыць. Гэта быў маленькі мужычок у травяным адзенні.

Аж да сярэдзіны XX стагоддзя, асабліва ў Латгалі, над апошняй капоў ставілі на шост — сімвал Юміса — два скрывававаныя каласы. Славяне на апошняю капу клалі вянк з каласоў і саламяны — для гаспадыні і гаспадара. Вянок, сплецены з пучка жыта, меў свяшчэнны сэнс для ўсіх славянскіх народаў. Славяне верылі, што сноп хлебных каласоў — лепшы спосаб звяроту да бажых сіл з просьбай аб добрым новым ураджай. І на сённяшні дзень у вёсках ставяць у хаце сноп з каласоў новага ўраджаю як знак працоўнай удачы ў будучыні. Нашы продкі лічылі дажыначны сноп цудоўным і свяшчэнным і ўпрыгожвалі ім чырвоны кут хаты. Лічылася, што ён адганяў злыя сілы. Часта яго называлі гаспадаром. Снопу прыпісвалі магічныя здольнасці, яго ўсяляк ушанавалі: вадзілі вакол яго карагоды, зерне з яго замешвалі ў абрадовыя стравы.

Еўрапейскія народы не абагулялі ўрадлівасць палёў. У Шатландыі сімвал урадлівасці звязваўся з пёўнем. У час жніва пёўня рэзалі, з’ядалі, рабілі ляльку-пёўня, палілі на вогнішчы.

Аднак і на Беларусі заўсёды на дажынак рэжучы пёўня ці курыцу, часам барана. Рэшткі язычніцтва захоўваюцца надта ўстойліва, што мы можам назіраць і сёння.

Нашы далёкія продкі верылі ў існаванне розных духаў, пакаляліся ім, беражліва адносіліся да іх, бо адчувалі сваю непарыўную сувязь з прыродай.

Увесь цыкл восеньскіх святаў можна абазначыць адным словам — жніво (ад жыханак да дажынак). З заканчэннем жніва звязаны культ хлеба. Сакральны хлеб — каравай — і сёння з’яўляецца абавязковым атрыбутам вельмі многіх календарных і сямейных святаў, а не толькі восеньскіх.
Тацыяна БУЧЭЛЬ (Латвія).

Выстава “Слуцкія паясы” ў Мінску

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі з 29 верасня па 13 снежня экспануецца выстава слугцкіх паясоў, на якой прадстаўлена большасць гэтых унікальных твораў прыкладнога мастацтва з тых музеяў у Беларусі, дзе яны захоўваюцца: Нацыянальнага мастацкага музея, Музея старажытнабеларускай культуры, Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, Гродзенскага дзяржаўна-гісторыка-археалагічнага музея, Мінскага абласнога краязнаўчага музея ў Маладзечна, Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, а таксама Нацыянальнага музея гісторыі і культуры.

У дадатак да іх чатыры дзівосныя шаўковыя залочаныя шэдэўры прадстаўлены з калекцыі Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве — іх наведвальнікі бачаць упершыню. Значная частка экспанатаў — са збораў вядомага рускага мецэната і калекцыянера Пятра Шчукіна. Даўно страчаныя для Беларусі, гэтыя слугцкія паясы нарэшце вярнуліся на радзіму, дзе былі створаны. Вярнуліся часова, у гасці, але і гэта — вялікае дасягненне ў двухбаковых адносінах нашых краін у галіне культуры. І гэта ацэньваецца з удзячнасцю тымі, хто ў гэтыя дні прыходзіць у Нацыянальны музей гісторыі і культуры.

Выстава ажыццёўлена ў рамках акцыі “Год Расіі ў Беларусі”. На яе адкрыццё прыехалі калегі беларускіх музейшчыкаў з Масквы, з Дзяржаўнага гістарычнага музея, аднаго з найбуйнейшых збораў Еўропы. Гэта дырэктар музея Аляксандр Шкурко, загадчыца аддзела па замежных сувязях — Заканчэнне на 16-й стар.

Новы праект: ад возера Дрысвяты

Населеныя пункты на беларуска-літоўскім культурным

Заканчэнне. Пачатак у №38-39

АШМЯНСКІ РАЁН

Злучаны з Вільнюсам дарогай на Мінск. Пагранічны пункт у Каменным Лозе.

БАРУНЫ — вёска, раней мястэчка. У цэнтры яго базальянскі кляштарны комплекс, які складаецца з мураванага касцёла (1747-1763), жылога будынка (1773-1793) і вежы-званіцы. У пачатку XIX стагоддзя пры кляштары дзейнічала школа, у якой вучыліся польскія пісьменнікі Антон Адынец (родам з суседніх Гейстун), Ігнат Ходзька і Юльян Корсак. Пасля Першай сусветнай вайны ў базальянскіх мурах дзейнічала беларуская настаўніцкая семінарыя.

ГАЛЬШАНЫ — вёска, раней мястэчка з комплексам францішанскага кляштара, куды ўваходзіць касцёл у стылі барока і жылы корпус, у якім цяпер месціцца філіял Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. На паўднёвым ўсход ад паселішча знаходзіцца славаці Гальшанскі замак, пабудаваны ў стылі маньерызму ў канцы XVI — пачатку XVII стагоддзя — ён стаў прататыпам "Чорнага замка Альшанскага" Уладзіміра Караткевіча. Варта таксама наведаць гарадзішча XII-XIV стагоддзяў. Паблізу ад Гальшан нарадзіліся нацыянальны герой Грэцімі Зыгмунт Мінейка (Зялёны Бор) і беларускі паэт Андрэй Зяблю (Навасадны).

ГАРОДНІКІ — вёска. На могілках — помнік з белага марму-

рала ўзяты тут мураваны будынак друкарні, ад якога засталіся сцены. У друкарні ўбачыла свет "Гіпіка" Крыштафа Дарагастайскага, прысвечаная майстэрству ездзіць на конях. Драўляны будынак касцёла канца XVIII стагоддзя.

ПАЛЯНЫ — колішні маёнтак польскага пісьменніка і публіцыста, аўтара чатырохтомнай гісторыі "Ашмянскі павет" Чэслава Янкоўскага. У маёнтку захоўваліся значныя музейныя каштоўнасці.

БРАСЛАЎСКІ РАЁН

Злучаны з Вільнюсам шасэйнай дарогай праз Відзы. Сюды, хутчэй, паедуць турысты не з Літвы, а з Латвіі. Браслаўская зямля традыцыйна падтрымлівала сувязі з Даўгаўпілсам (Дзвінск), Дынабургам, Рыгай, Краславай, Прыдруйскам. Але з Літвой гэты раён таксама звязаны даволі трывала, асабліва Дрысвяты.

АХРЭМАЎЦЫ — вёска. На паўвостраве паўднёва-ўсходняга берага возера Дрывяты знаходзіцца вялікі парк плошчай 65 гектараў, заснаваны ў другой палове XVIII — пачатку XX стагоддзя. Складаецца з дзвюх ландшафтных частак, размешчаных на двух плато. Як частка палаца-паркавага ансамбля акаляў мураваны палац, разбураны ў пачатку Першай сусветнай вайны. Акрамя парка, у якім пераважаюць мясцовыя пароды дрэў, турыстаў прывабляе жываліснае возера, сістэма ставаў.

ВІДЗЫ — гарадскі пасёлак, раней мястэчка. Можа стаць цэнтрам турыстычных маршрутаў. Вядомы з сярэдзіны XV стагоддзя. Месца нараджэння аднаго з кіраўнікоў паўстання 1794 года, папчэніка Тадэвуша Касцюшкі генерала Тамаша Ваўжэцкага, чья магіла знаходзіцца ў двары прадмага № 2. Варта аглядзець мураваны цэрква (1910) і касцёл (1914).

ВІДЗЫ-ЛАЎЧЫНСКІЯ — сядзіба Тамаша Ваўжэцкага. Знаходзіцца на беразе возера Дворнае. Драўляны будынак палаца пабудаваны ў стылі "мясцовага" класіцызму на мяжы XVIII-XIX стагоддзяў. Каля палаца ёсць парк.

ДРУЯ — гарадскі пасёлак, раней горад. Размешчаны пры ўпадзенні Друікі ў Заходнюю Дзвіну. Упершыню ўпамінаецца ў 1386 годзе (паводле хронікі Мацея Стрыйкоўскага). У 1616 годзе атрымала Магдэбургскае права і герб. Доўгі час (1611-1825) належала роду Сапегаў. Імі фундаваны касцёл і кляштар бернардынцаў (1643-1646). У 1923-1939 гадах XX стагоддзя — сядзіба ордэна марыянаў, якія тут мелі беларускую гімназію. Уздоўж Заходняй Дзвіны размешчаны гарадскі парк XVIII стагоддзя, які цяпер належыць санаторыю "Друя".

ДРЫСВЯТЫ — возера і вёска. На востраве возера — замчышча з пагоркам у 8 метраў, парубежнае паселішча Полацкай зямлі, узведзенае ў XI стагоддзі. З поўначы да замчышча прымыкаў пасад. У вёсцы цагляная цэрква

(1908) і драўляны Петрапаўлаўскі касцёл, узведзены па праекту беларускага архітэктара і паэта Лявона Вітана-Дубейкаўскага (1929). Сумесна з літоўцамі ў Дрысвятках была пабудавана гідраэлектрастанцыя "Дружба народаў". Будаўніцтва яе апісана ў рамане Петруся Броўкі "Калі зліваюцца рэкі" і "Пазме братэрства" Эдуардаса Межалайціса.

ЗАРЭЧЧА — вёска, славуата вадзяным млыном, складзеным з каменю і аздобленым выявамі людзей, кветак, птушак, выкладзеных дробнымі каменчыкамі. Помнік народнага дойлідства, дэкаратыўнага мастацтва.

ІКАЗНЬ — вёска і возера. Вядома замчышчам на востраве і "вяночным" дваром пачатку XX стагоддзя.

ОПСА — вёска. Курган бесмяротнасці, насыпаны ў памяць больш за 200 жыхароў вёскі, якія загінулі ў час Другой сусветнай вайны. Курганны могілнік з 80 насыпамі вышыняй да 2 метраў. У цэнтры вёскі — неагатычны касцёл, пабудаваны з цэглы ў пачатку XX стагоддзя. Сядзіба таго ж часу, у якой цяпер размешчана школа-інтэрнат.

СЛАБОДКА — вёска, у цэнтры якой на ўзгорку ўзвышаецца касцёл, пабудаваны ў 1903 годзе з цэглы ў псеўдараманскім стылі. Вялікую мастацкую каштоўнасць маюць жалезныя аюкі дзвярэй, выкананыя мясцовым кавалём. Слагодка славіцца як асяродак рамёстваў.

Асабліва вабяць турыстаў на Браслаўшчыну шматлікія азёры, запаведныя мясціны.

ВОРАНАЎСКІ РАЁН

Звязаны з Літвой аўтамагістраллю Вільнюс — Ліда — Гродна, чыгункай Вільнюс — Ліда.

БЕНЯКОНІ — мястэчка каля літоўскай мяжы. Касцёл, пабудаваны ў пачатку XX стагоддзя з цэглы, мае рысы неабарока і неакласіцызму.

БОЛЬЦЕНКІ — сядзіба, якая ў першай палове XIX стагоддзя належала Марыі з Верашчакаў і Ваўжынцу Путкамерам. Паколькі да іх з Вільні прыязджаў у госці польскі паэт Адам Міцкевіч (Марыя была яго першым каханнем), сядзібны дом і парк, якія захаваліся, аваяны рамантыкай, акружаны легендамі.

ГАЙЦЮНШКІ — вёска, вядомая домам-крэпасцю, пабудаваным у 1611-1612 гадах начальнікам каралеўскіх умацаванняў

у Вільні П. Нонхартам з інжынерам-фартыфікатарам Ван Дадэнам. Унікальны помнік грамадзянскай архітэктуры Беларусі добра збярогся.

ГАРОДНА — шляхецкая сядзіба XVIII стагоддзя. Захаваліся парк рэгулярнага тыпу, сцены касцёла. Помнік пяці сувязіткам, якія загінулі ад рук бандытаў у 1945 годзе.

ДОЦШКІ — у гэтай вёсцы напярэдадні паўстання 1863 года настаўнічаў Францішак Багушэвіч. Адсюль ён адправіўся ва яваць у паўстанцкі атрад Л. Нарбута, дзе быў паранены.

ЖЫРМУНЫ — вёску ўпрыгожвае драўляны касцёл у стылі класіцызму (1789). Радзіма архітэктара XIX стагоддзя Кароля Падчашынскага, чья творчая дзейнасць звязана з Беларуссю, Літвой і Польшчай.

НАЧА — сядзіба, якая па чарзе належала некалькім выдатным дзвячам беларускай, літоўскай, і польскай культур, што тут і пахаваны: гісторык, аўтару 9-томнай "Гісторыі літоўскага народа" Тэадору Нарбута, археолагу і збіральніку Вандаліну Шукевічу, батаніку Станіславу Юндзілу. Каля вёскі знаходзіцца стаянка з могілнікам ранняга жалезнага веку.

ПЕЛЯСА — этнічна літоўская вёска з даўнімі культурнымі традыцыямі. Ёсць школа з навучаннем на літоўскай мове, у мясцовым касцёле па-літоўску адпраўляюцца набажэнствы.

РАДУНЬ — гарадскі пасёлак, раней райцэнтр. Можа быць асяродак па каардынацыі турызму ў раёне.

ТРАКЕЛІ — вёска, дзе знаходзіцца драўляны касцёл, пабудаваны ў 1809 годзе. Славіцца аб-

у 2005 годзе ўзяты пад ахову ЮНЕСКА. Працягласць на тэрыторыі Беларусі — 22 кіламетры (4 шлюзы і 2 плаціны).

ВЕРЦЯЛШКІ — узор сучаснага сельскага будаўніцтва, адзначаны ў 1971 годзе Дзяржаўнай прэміяй СССР.

ЖЫТОМЛЯ — вёска з драўлянай царквой канца XVII — пачатку XVIII стагоддзя.

ІНДУРА — вёска з гарадзішчам XI-XIII стагоддзяў, цагляным касцёлам 1825 года.

ЛАША — месца нараджэння беларускага філолага акадэміка Яўхіма Карскага. У 1958 годзе яму тут адкрыта мемарыяльная дошка, у 1964 годзе створаны мемарыяльны музей. Выклікаюць цікавасць будынак драўлянай царквы з бутавым цокалем і брама-званіца (1822).

ПАРЭЧЧА — адна з самых першых на тэрыторыі Беларусі чыгуначная станцыя, цяпер памежная з Літвой. Драўляны касцёл (1806).

САПОЦКІН — гарадскі пасёлак, раней мястэчка, вядомае з канца XVI стагоддзя. Дзве капліцы-пахавальні на могілках, курганны могілнік, парк.

СВІСЛАЧ — трохпавярховы сядзібны дом, узведзены з цэглы ў канцы XIX стагоддзя.

СВЯЦК — палацава-паркавы ансамбль, створаны ў другой палове XVIII стагоддзя па праекту архітэктара Д. Сака для магнатаў Валовічаў. Помнік пераходнай архітэктуры ад барока да класіцызму. Быў цэнтрам сельскага турызму ў 1930-я гады.

разом Маці Божай, які лічыцца цудадзейным. Месца пілігрымак з Беларусі, Літвы і Польшчы.

ГРОДЗЕНСКІ РАЁН

Звязаны з Літвой шасэйнымі дарогамі, чыгункай Друскінін-кай-Гродна.

АДЭЛЬСК — мястэчка з драўляным касцёлам XVIII стагоддзя.

АЗЁРЫ — вёска. Побач, на возеры Рыбніца — дзве стаянкі першабытнага чалавека, дзе знойдзены крамянёвыя прылады працы. Цэрква, пабудаваная ў пачатку XX стагоддзя з бутаванага каменю.

АЎГУСТОЎСКІ КАНАЛ — у раёне Сапоцкіна, паміж вёскамі Чарток і Нямова. На мяжы Беларусі, Літвы і Польшчы. Помнік дойлідства і тэхнічнай думкі першай паловы XIX стагоддзя.

СКІДАЛЬ — горад, вядомы з XVI стагоддзя. Цэнтр рамёстваў (пляценне з лазы, саломкі, разьба па дрэву).

У Сапоцкіне, Скідалі, былых райцэнтрах маглі б засяроджвацца мясцовыя турыстычныя маршруты з адпачынкам на ўлонні прыроды.

ІЎЕЎСКІ РАЁН

Памежным лічыць можна адносна. З Літвой ён мяжуе на невялікім участку, дзе пераходнага пункта няма. З Вільнюсам Іўеўшчына злучана праз Воранаўшчыну. Больш гістарычна і культурна звязаны з Літвой Лідскі раён (прыгадаем хаця б замак Гедыміна ў Лідзе) ці Навагрудскі (гара Міндаўга) і Дзятлаўскі (літоўскія вёскі). Іх, безумоўна, трэба мець на ўвазе (як і Мір, Нясвіж), вызначаючы турыстычныя маршруты з Літвы.

ру прафесару Віленскага ўніверсітэта хіміку, урачу і філосафу Андэю Снядэцкаму.

ЖУПРАНЫ — вёска з неагатычным касцёлам, узведзеным у XIX стагоддзі. На могілках каля яго пахаваны Францішак Багушэвіч і яго сямейнікі. Помнік беларускага паэта ўзвышаецца на плошчы перад касцёлам (скульптар Заір Азгур).

КАМЕННЫ ЛОГ — вёска каля літоўскай граніцы. Месца нараджэння польскага пісьменніка-палеміста і прапаведніка Пятра Скаргі (XVI стагоддзе).

МУРАВАНАЯ АШМЯНКА — старажытная сядзіба. У XVI стагоддзі ўладанне Дарагастайскіх.

да Аўгустоўскага канала памежжы, перспектывы для развіцця турызму

Па Іўеўскаму раёну ўказваем толькі найбольш цікавыя для наведвальнікаў паселішчы.

ГЕРАНЕНЫ — колішняя сядзіба літоўскіх магнатаў і дзяржаўных дзеячаў Гаштольдаў. Адзін з іх быў жанаты з Барбарай Радзівіл, якая пражывала ў мясцовым замку да смерці мужа, а потым стала каралевай Польшчы і вялікай літоўскай княгіняй. Каля руін замка знаходзіцца касцёл (першапачаткова, з 1519 года, капліца) у стылі барока (перабудаваны ў стылі класіцызму).

ЖАМЫСЛАЎЛЬ — сядзібны ансамбль XIX стагоддзя ў стылі позняга класіцызму. Уключае двухпавярховы палац з калонамі, флігелі, свіран з галерэяй-аркадай, парк плошчай каля 7 гектараў.

ЛПНІШКІ — вёска з касцёлам, пабудаваным у пачатку XX стагоддзя з цэглы і граніту, двух'яруснай капліцай. Месца сялянскіх хваляванняў у 1856-1862 гадах.

ТРАБЫ — вёска, ранейшае мястэчка. З 1493 года належала роду Гаштольдаў. Драўляная царква 1784 года. Цагляны касцёл пачатку XX стагоддзя. Гарадзішча (мясцовая назва Замкавая).

ЮРАЦІШКІ — гарадскі пасёлак, ранейшы райцэнтр. Драўляная царква пачатку XIX стагоддзя. Можа служыць цэнтрам турызму на раённым узроўні.

ПАСТАЎСКІ РАЁН

Звязаны з Літвой чыгункай (праз Гадзішкі і Лынтупы) і шасейнымі дарогамі (праз пераходы ў Лынтупах і Мольдзевічах).

АПІДАМЫ — вёска са стараверскай драўлянай царквой пачатку XX стагоддзя. На паўночны захад ад вёскі знаходзіцца Дабалішскі камень вагой звыш 15 тон.

ВАЙШКУНЫ — курганны могільнік каля аднайменнай вёскі.

ВАРАПАЕВА — гарадскі пасёлак, чыгуначная станцыя. Турысты могуць аглядзець тут касцёл, царкву, ландшафтны парк у былым маёнтку графа Пшаздзецкага.

ГАЛБЕЯ — гарадзішча дыяметра 45 метраў, курганны могільнік.

ГРУЗДАВА — вёска з царквой, пабудаванай з цэглы і бутавога каменю. Славіцца мясцовымі музыкі.

ДУНІЛАВІЧЫ — былы раённы цэнтр, мястэчка. Касцёл дамініканцаў (кляштар не збырогся) з архітэктурнай пераходнага перыяду ад барока да класіцызму. Могуць побач з Варапа-

евам і Лынтупамі служыць цэнтрам турызму ў раёне.

КАМАІ — цяпер вёска, былое мястэчка. На гандлёвай плошчы — касцёл абарончага тыпу (з байніцамі на вежах). У сценах умураваны гарматныя ядры часоў Паўночнай вайны. Фундаваны ўладальнікам мястэчка Янам Рудамінам-Дусяцкім (1603-1606). Да 400-годдзя касцёла, якое споўніцца ў наступным годзе, у ім рыхтуецца музейная экспазіцыя. Перад храмам знаходзіцца каменны крыж XV стагоддзя вышынёй 2,5 метра.

КАРАЛІНОВА — вёска і маёнтак, які ў XIX стагоддзі належаў мастаку і скульптару Альфрэду Ромеру.

ЛУЧАЙ — вёска. Цагляны касцёл, у архітэктурцы якога выявіліся рысы барока і класіцызму. Пабудаваны ў 1766 годзе як езуіцкі.

ЛЫНТУПЫ — гарадскі пасёлак каля мяжы з Літвой, чыгуначная станцыя. Касцёл у стылі псеўдабарока (1908-1914). Сядзібны дом (1907) і маляўнічы парк каля яго. Непадалеку знаходзіцца курганны могільнік.

МАНЬКАВІЧЫ — месца нараджэння беларускага паэта Уладзіміра Дубоўкі. Царква канца XIX стагоддзя, капліца-пахавальня ўладальнікаў Лынтупаў Друцкіх-Любецкіх.

НОРЫЦА — вёска з паркам другой паловы XVIII стагоддзя.

СІМАНЬКІ — вёска з гарадзішчам, пляцоўка якога мае дыяметр 46 метраў, (мясцовая назва Грыкава Гара).

ШЧУЧЫНСКІ РАЁН

Звязаны з Вільнюсам чыгункай і шасейнай дарогай на Ліду і Воранава.

АСТРЫНА — гарадскі пасёлак, раней райцэнтр. Мураваная царква канца XIX стагоддзя. Помнік беларускай паэтэсе Цётцы (Алаізе Пашкевіч). Скульптар А. Заспіцкі.

БЕРШТЫ — вёска на беразе Бярштанскага возера. Драўляная царква пачатку XIX стагоддзя. Стаянка першабытнага чалавека ранняга перыяду нёманскай культуры (3 тысячагоддзе да нашай эры).

ВАСІЛІШКІ — вёска, раней райцэнтр, мястэчка. Багата аздоблены цагляны касцёл (1769) — частка былога ансамбля дамініканскага кляштара.

ВЯЛІКАЕ МАЖЭЙКАВА — сядзіба канца XVIII-пачатку XIX стагоддзя. Уключала сядзібны дом (не збырогся), парк, флігель, двухпавярховы лямус.

ГАЛАВІЧПОЛЕ — сядзіба пачатку XX стагоддзя. У доме, пабудаваным у стылі мадэрн, цяпер школа-інтэрнат.

ДЭМБРАВА — вёска, радзіма беларускага, літоўскага і польскага мастака Казіміра Альхімовіча.

ЖАЛУДОК — гарадскі пасёлак, былы райцэнтр. Кас-

цёл, пабудаваны з цэглы і бутавога каменю (1854), селішча плошчай каля гектара, сядзіба пачатку XX стагоддзя. Радзіма папярочніка Кастуся Каліноўскага, генерала Парыжскай камуны Валерыя Врублеўскага.

ШЧАЛІНА — у вёсцы помнік архітэктурцы позняга барока — касцёл XVIII стагоддзя, званіца.

МУРАВАНКА — славуцая Маламажэйкаўская цагляная

ціць вялікія грошы за гасцініцу ў Вільнюсе, або толькі даяздаць туды з вясковага (прытым беларускамоўнага) прытулку ў вёсцы, то яны несумненна аддадуць перавагу другому варыянту (асабліва інтэлігенцыя).

Як у памежных беларускіх раёнах, так і ў Вільнюсе (напрыклад, у суполцы "Гервечай", Фондзе Музея Івана Луцкевіча), яго наваколлі несумненна ёсць многа энергічных і ініцыятыў-

царква-крэпасць (1524). Помнік абарончага дойлідства з стылявымі рысамі беларускай готыкі.

РАЖАНКА — вёска, раней мястэчка. Мураваны касцёл (1674) з цэглы і бутавога каменю.

ШАСТАКОЎЦЫ — вёска. На могільках пахавана беларуская паэтэса Цётка, якая нарадзілася непдалёку адсюль у былым фальварку Пешчын.

Асяродкамі турызму ў раёне могуць быць ранейшыя райцэнтры Астрына, Васілішкі, Жалудок.

Зразумела, звесткі, прыведзеныя вышэй і не прыведзеныя зусім з-за абмежаванасці газетнай плошчы, трэба было б нанесці на турыстычную карту беларуска-літоўскага этнічна-культурнага памежжа. Складзі на іх аснове даведнік. Мне ён бачыцца ў чатырох моўных выданнях — беларускім, літоўскім, польскім і рускім. Бо на памежжы лёгка распрацаваць чатыры адпаведныя маршруты. І яшчэ пяты — па хрысціянскіх святых у усходняй частцы былога Віленскага краю.

Такую ж работу можна і трэба правесці па памежных раёнах з боку Літвы. Там ёсць многа памятных мясцін, гістарычных сядзіб, дарагіх для беларусаў. Скажам, мястэчка Ротніца каля Друскінінка, дзе пахаваны паэт і фалькларыст Ян Чачот, раённы цэнтр Шальчынкі (Салечнікі), у якім устаноўлены першы помнік Кастуся Каліноўскаму, Свіраны Вільнюскага раёна, дзе нарадзіўся Францішак Багушэвіч, Рухойні, дзе ён быў хрышчаны, мястэчка Лаварышкі, каля якіх нарадзіўся Браніслаў Тарашкевіч і дзе меўся адчыніцца прысвечаны яму мемарыяльны клас. Калі перад беларускімі турыстамі будзе выбар: або пла-

ных людзей, якія ўзяліся б за распрацоўку абменных турыстычных паездак, стварылі б супольную фірму. Маршруты павінны быць нядоўгія, прыгранічныя, заснаваны на роднасных сувязях. Імі найперш мусяць зацікавіцца мясцовыя ўлады, райвыканкомы, якім пойдзе частка прыбытку. Але пачацца ўсё павінна з інвестыцый, крэдытаў паасобным сельскім гаспадарам, якіх у першыя чатыры-пяць гадоў заняткаў экалагічным турызмам належыць вызваліць ад падаткаў на даход з умовай, што яны будуць накіроўваць яго на пашырэнне і паляпшэнне сельскай жыллёва-адпачынкавай базы. Патрэбны таксама спрошчаны парадак пераезду граніцы. А тут ужо не абыйсціся без дыпламатаў.

Аналагічныя праекты могуць быць распрацаваны для беларуска-польскага, беларуска-расійскага, беларуска-ўкраінскага і беларуска-латышкага памежжаў. У кожным выпадку мне бачыцца канкрэтны энтузіясты, якія маглі б распрацаваць маршруты, што будуць садзейнічаць аднаўленню гістарычных сядзіб, пашырэнню культурных і турыстычных сувязей.

Гэты праект можа быць супольным з "Краязнаўчай газетай". Заклікаем да яго далучыцца таксама турыстычныя ўстановы, арганізацыі, фірмы, індывідуальных прадпрыемстваў.

Адам МАЛЬДЗІС.

НА ЗДЫМКАХ: надмагілле Анджэя Снядэцкага ў Гародніках Ашмянскага раёна; парк у Больценіках Воранаўскага раёна; палац у Жамыслаўлі Іўеўскага раёна; Камайскі касцёл у Пастаўскім раёне; царква абарончага тыпу ў Мураванцы Шчучынскага раёна.

Вялікае княства Літоўскае — у энцыклапедыі

У выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі" выйшаў першы том энцыклапедыі "Вялікае княства Літоўскае".

Над ёю працавала больш як 130 аўтараў. Ідэю выдання энцыклапедыі (а ўзнікла яна ўпершыню яшчэ ў 2000 годзе) падтрымала Адміністрацыя Прэзідэнта Беларусі і Міністэрства інфармацыйнай краіны. Да работ прыступілі ў 2003 годзе.

У 1-м томе больш як 600 старонак. Тут змешчаны абагульняючы тэматычны артыкул пра гісторыю ўзнікнення старажытнабеларускай дзяржавы — Вялікага княства Літоўскага, яе дзяржаўны лад, культуру, навуку, войска, вядомых дзеячаў, а таксама алфавітныя артыкулы.

Вядома, пра ВКЛ напісана шмат — у Беларусі, Літве, Расіі, Польшчы, але ўнікальнасць новага выдання заключаецца якраз у тым, што гэта — энцыклапедыя. Так пра гісторыю Вялікага княства Літоўскага яшчэ не пісалі. Тэматычна сабраць увесь матэрыял — такую задачу паставілі перад сабой толькі беларусы. І справіліся з гэтай задачай.

Працуючы над гэтым праектам, нашы вучоныя мелі цэльныя кантакты са сваімі літоўскімі калегамі. Не сакрэт, што літоўскія гісторыкі маюць свой погляд, у нечым адрозны ад нашага, на некаторыя падзеі, факты, асоб у гісторыі ВКЛ. Аднак, як лічыць вядучы навуковы рэдактар выдавецтва "БелЭн" Валерый Пазнякоў, стваральнікам энцыклапедыі ўдалося пазбегнуць так званых "правакацыйных" момантаў. Можна сказаць, што ўсе артыкулы, змешчаныя тут, прайшлі праверку часам. Выданне багата ілюстраванае.

Праз год убачыць свет другі том энцыклапедыі.
Дзіяна ГРЫШАНАВА.

Прэзентацыя

Энцыклапедыя "Гарады і вёскі Беларусі", другі том

Другі том энцыклапедыі "Гарады і вёскі Беларусі" выйшаў у свет у выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя". Ён прысвечаны населеным пунктам Гомельскай вобласці. Над стварэннем кнігі серыі аўтарскі калектыў працаваў пяць гадоў, а матэрыялы па гісторыі населеных пунктаў збірліся ў архівах Беларусі, Расіі, Украіны і Літвы.

Віншуем!

Беларусам Латвіі

— Пачатак на 1-й стар. —

шаванні з нагоды гэтых знамянальных падзей.

Увесь перыяд дзейнасці беларускіх грамадскіх аб'яднанняў у Латвіі быў звязаны з грунтоўнай працай па распаўсюджванні беларускай культуры і яе традыцый, беларускага школьніцтва ў краіне знаходжання, умацаванні кантактаў у галіне навукі, культуры, адукацыі паміж Латвійскай і Беларускай Рэспублікамі, гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва.

Правядзенне шэрагу па-сапраўднаму знакавых мерапрыемстваў на карысць развіцця двухбаковых кантактаў, стварэнне газеты "Прамень", ансамбля беларускай народнай песні "Надзея", беларускіх аб'яднанняў па ўсёй краіне, а таксама Саюза беларусаў Латвіі — усё гэта толькі частка той вялікай працы, якую робіць беларускае таварыства "Прамень" і якая падкрэслівае існуючы патэнцыял беларускіх аб'яднанняў Латвіі.

Дазвольце выказаць словы падзякі членам грамадскага аб'яднання "Прамень", ансамблю "Надзея", усім прадстаўнікам беларускай дыяспары ў Латвіі за той вялікі ўклад, які яны ўносяць у распаўсюджванне лепшых узораў беларускай культуры, духоўных традыцый беларускага народа, у тое, каб беларускае слова моцна гучала ў свеце.

15 год дзейснага існавання беларускага руху ў Латвіі — гэта не толькі юбілей, але і значная падзея ў гісторыі развіцця беларускага замежжа. Спадзяюся, што ваша грамадская і творчая дзейнасць будзе і ў далейшым яркім прыкладам любові да сваёй Беларусі, будзе спрыяць пашырэнню сяброўскіх адносін паміж суседнімі народамі.

Шчыра жадаю вам асабістага шчасця, міру і дабрабыту, творчых поспехаў дзеля дасягнення намечаных мэтай і планаў.

3 павагай,

У. ДРАЖЫН,

намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь.

Літва

БКЦ "Крок" — 10

— Пачатак на 1-й стар. —

Ваша грамадская дзейнасць мае выкараднае накіраванасць і няхай яна заўсёды будзе запатрабаванай, а людская ўдзячнасць суправаджае вашы намаганні.

Жадаю вам моцнага здароўя, шчасця, бадзёрнасці і аптымізму.

С. БУКО, старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь.

Расія

Новасібірскому центру беларускай культуры

— Пачатак на 1-й стар. —

Упэўнены, што любоў да Беларусі, якую вы беражліва захоўваеце ў сваіх сэрцах і перадаеце сваім дзецям, будзе і надалей пуняводнай зоркай не толькі вялікай грамадскай дзейнасці, але і вашых дурных пачуццяў.

Жадаю вам, вашым родным і блізкім адасці, выдатнага настрою, шчасця, здароўя, міру і дабрабыту.

С. БУКО, старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь.

Аўтограф

Марына КУЦЫНА (Латвія):

"Беларускую гаворку пачула ад бабулі..."

Адной з пераможцаў конкурсу "Нашчадкі Скарыны" ў гэтым годзе ў намінацыі "Лепшае адвольнае сачыненне (дзіцяча-юнацкая работа)" стала Марына КУЦЫНА з Латвіі. Яна прадставіла на конкурс твор "Успаміны пра будучае" ("ГР" за 14 красавіка гэтага года). Дзяўчынка вучыцца ў 3-й сярэдняй школе горада Даўгаўпілса ў 10-м класе. Падчас знаходжання ў Мінску наш карэспандэнт Рэгіна ГАМЗОВІЧ папрасіла яе расказаць пра сябе і сваю сям'ю, захапленні і выбар прафесіі, планы на будучае.

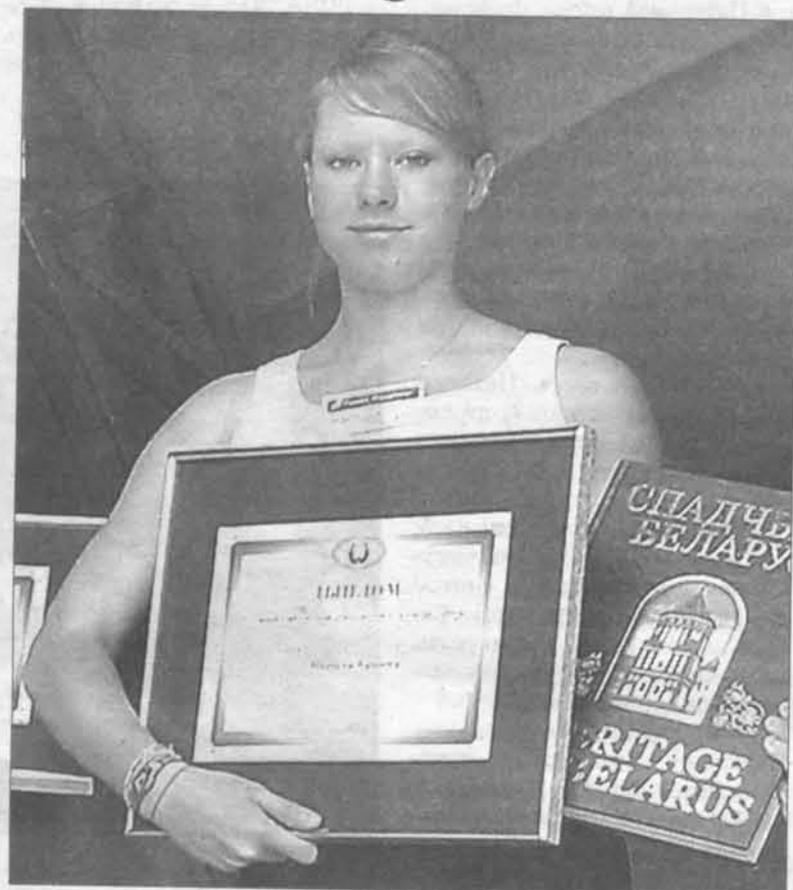
— Марына, мы ведаем, што ты нарадзілася ў Латвіі, але так добра гаворыш і пішах па-беларуску, што міжволі ўзнікае пытанне: адкуль у цябе такое заміланне да Беларусі, якое выказана ў тваім творы на конкурс, добрае веданне мовы?

— Я нарадзілася ў Даўгаўпілсе, гэта так. Але мая бабуля, мама, родам з Лепеля, што ў Віцебскай вобласці. Яна жыве з намі, выходзіць мяне змалку. Яе мова, яе песні і казкі, аповяды з гісторыі свайго роду моцна на мяне паўплывалі. Гаворым мы дома па-руску, бо мама беларускай мовы не ведае — яна, як і я, нарадзілася ў Латвіі. Калі мне споўнілася шэсць гадоў, бабуля адвела мяне ў нядзельную беларускую школу, якую я наведваю ўжо дзевяць гадоў. Выкладала там спачатку Вольга Паўловіч, потым Таццяна Бучэль, а зараз Галіна Сантопка. Выдатныя настаўнікі! У нашай школе мне вельмі цікава.

— Значыцца, перш за ўсё бабулі ты абавязана тым, што адчуваеш сябе беларускай. А калі і як бабуля сама апынулася ў Латвіі?

— Мой дзядуля — мамін тата — латыш. З бабуляй пазнаёміўся, калі яна працавала медсястрой у Магілёве ў шпіталі ў час Вялікай Айчыннай вайны. Потым, калі яны пажаніліся, пераехала да мужа ў Латвію. Тады ёй было 25 гадоў, з тае пары яна пакінула Радзіму. Але зараз яны з дзядулямі жывуць асобна. На Радзіму бабулю моцна цягне, і мы з ёю ездзілі ў Лепель да яе брата, а таксама ў Оршу да другога брата. У Полацку жыве яе сястра, таму і ў Полацку давядзецца пабыць.

— Так што, можна сказаць,

што ў асноўным у Беларусь прыязджаеш з бабуляй і мамай да сваякоў?

— Так. У Мінску жыве мая хросная маці, таму я тут пабывала ўжо разоў шэсць. А мой хросны бацька жыве недалёка ад Лепеля. Мы і туды часта ездзім. Там такія прыгожыя мясціны! Яшчэ я прыязджала ў Беларусь на экскурсіі ад нашай беларускай нядзельнай школы. Летась як адна з лепшых навучэнак гэтай школы пабывала на прэзідэнцкай ёлцы ў Мінску. Гэта быў вялікі гонар для мяне і вельмі цікава.

— А калі ты пачала пісаць па-беларуску нейкія творы?

— Спачатку ў школе пісала па-руску ці па-латышску. Настаўнікі ўхвалілі мае эсэ на тэмы гісторыі, фантастыку, пра каханне і дружбу. Потым, калі я пазаймалася ў нядзельнай беларускай школе два гады, быў аб'яўлены конкурс, і я напісала казкі "Розачка і шыпына", "Буль і Бачка".

— Ужо ў другім-трэцім класе ты ведала такія адметныя беларускія словы, як шыпына, сама складала казкі. Хто больш паўплываў на твае творчыя здольнасці, як табе здаецца — бабуля або настаўніцы ў нядзельнай школе?

— Бабуля чытала мне і разказвала па-беларуску шмат казак, казкі выкарыстоўваліся і ў нядзельнай школе пры навучанні беларускай мове, але больш мы вывучалі народныя традыцыі, і зараз ладзім цікавыя свята. Сама не ведаю, чаму, пачала пісаць вершы. Тады са мной і іншымі дзедзьмі стаў займацца паэт Станіслаў Валодзька. Нашы вершы змясцілі ў кніжцы, якую выдалі ў Даўгаўпілсе.

— У 10-м класе маладыя людзі ўжо ў асноўным зрабілі свой выбар прафесіі. Думаю, што і ты ўжо вырашыла, кім станеш, куды будзеш паступаць пасля заканчэння школы...

— Я хачу стаць урачом, таму зараз больш вучу хімію і біялогію. Пішу цяпер мала. Свой выбар зрабіла яшчэ ў 8-м класе.

Хачела б вучыцца ва ўніверсітэце ў Рызе, бо там можна атрымаць еўрапейскі дыплом, які дае магчымасць працаваць дзе заўгодна ў Еўропе.

— Але каб вучыцца і працаваць у Латвіі, трэба добра ведаць латышскую мову, калі ў іншых краінах Еўропы — англійскую і той краіны, дзе будзеш працаваць. Школа, у якой ты вучышся, латышская ці руская?

— Я вучуся ў латышскай школе, а англійскую мову вучу з дзіцячага садка. У гэтым годзе была пераможцай конкурсу на лепшае веданне англійскай мовы, правяла два летніх месяцы ў спецыяльным летніку ў Даніі, дзе адпачывалі дзяўчынкі з усяго свету. Мы вандравалі па Еўропе: ездзілі ў Бельгію, Германію, Нідэрланды. Карысталіся ўвесь час англійскай мовай.

— Як ты лічыш, пры такіх планах беларуская мова табе калі-небудзь спатрэбіцца?

— Безумоўна. Гэта ж мае карані, гісторыя майго роду.

— А як твае бабуля і мама аднесліся да таго, што ты стала адной з пераможцаў конкурсу "Нашчадкі Скарыны"?

— Яны, якія вельмі ўдзячныя ўсім, хто са мной займаўся — настаўніцам у нядзельнай беларускай школе, Станіславу Валодзьку, рады за мяне і ганарацца маім поспехам.

"Світанак" на Дні беларускага пісьменства ў Камянец

— Пачатак на 1-й стар. —

Везці ў Беларусь беларускія песні тое ж самае, што ў Тулу — самавар. І таму ансамбль разумеў усю адказнасць выступленняў і адпаведна рыхтаваўся. Па-першае нельга было падвесці тых, хто запрасіў самадзейны калектыў на такое значнае для Беларусі свята. Па-другое, Камянец — горад, у якім нарадзіліся і выраслі заснавальнікі БКЦ "КРОК" і ансамбля "Світанак" Алег і Валянціна Давідзюкі, і таму выступаць перад іх землякамі было ўдвай адказна.

І вось праграма складзена, усе рэпетыцыі ў мінулым, інструменты і канцэртныя касцюмы пагружаны ў наш аўтобус, які ўпрыгожаны надпісам "КРОК". У дарогу!

Быць на брэсцкай зямлі і не наведваць яе святыню "Брэсцкую крэпасць" і жамчужыну ляснога масіву Еўропы — Нацыянальны парк "Белавежская пушча" — немагчыма. Таму ўвесь першы дзень на брэсцкай зямлі мы прысвяцілі знаёмству з гэтымі унікальнымі мясцінамі. А вечарам нас ужо чакалі ў перадавай гаспадарцы СВК "Астрамечавы". Адрозніваць чысціня і дагледжанасць вясковага вуліц, а столькі кветак на газонах мы яшчэ не бачылі. Парадаваў пудоўны Палац культуры з вялікай сцэнай і вялікай колькасцю мікрафонаў, што вельмі важна для выступаючых.

На наступны дзень мы прымалі ўдзел у адкрыцці XII свята беларускага пісьменства. Свята сімвалізуе непарушнае адзінства беларускага друкаванага слова з гісторыяй беларускага народа, яго цесную сувязь са славянскімі вытокамі, а таксама асэнсоўвае гістарычны плях пісьменства і друку ў Беларусі.

Свята пачалося шэсцем па галоўнай вуліцы горада мастацкіх калектываў, навуковай дэлегацыі, духавенства, замежных гасцей да Камянецкай вежы, дзе разгарнулася галоўная дзея на сцэне, якая была арганізавана калі падножжа вежы. Захапляючым стала тэатрылізаванае прадстаўленне старажытных баталій камянецкай дружыны рыцараў з ворагам. Прывітанне Прэзідэнта Беларусі ўдзельнікам свята зачытаў намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь У. Дражын.

Ансамбль беларускай песні "Світанак" выступіў у другім аддзяленні канцэртнай праграмы на асноўнай пляцоўцы свята, калі спев Камянецкай вежы. Гледачы сустрэлі нас моцнымі апладысмантамі, якія не спіхалі на працягу ўсяго выступлення калектыву. І гэтыя апладысменты былі для нас самай высокай узнагародай і прызнаннем нашай творчасці.

Пасля выступлення нам пашчасціла пабыць унутры Камянецкай вежы, дзе пасля рэканструкцыі адкрылася экспазіцыя музея. У яе ўваходзяць калекцыі старажытнай зброі, карцін, атрыбутаў побыту часоў функцыянавання вежы як абароннай пабудовы.

Ансамбль "Світанак" Беларускага культурнага цэнтру "КРОК" горада Вісагінаса сардэчна дзякуе Брэсцкаму аблвыканкаму за запрашэнне на святкаванне Дня беларускага пісьменства, а таксама ўсім, хто прымаў удзел у прыёме нашай дэлегацыі.

Сяргей ШАБАДАЛАЎ.

Працяг тэмы

Тут знойдзены 11 кніг Скарынавай Бібліі

Як ўжо каротка паведамлялася на англамоўнай старонцы нумара "Голасу Радзімы" ад 8 верасня бяжучага года, у Германіі знойдзены кнігі Бібліі, выдадзеныя беларускім першадрукаром Ф. Скарынам у Празе ў 1517-1519 гадах. Рарытэт быў паказаны на прэс-канферэнцыі ў Міністэрстве замежных спраў ФРГ, а затым на беларускіх тэлеканалах. З выявы было відаць, што гэта канвалют (некалькі кніг, пераплаценых разам). Але хто, дзе і якія канкрэтныя кнігі (часткі) Бібліі знойшоў і ці ёсць сярод іх невядомыя для сённяшніх даследчыкаў тэксты перакладу (некаторыя потым распаўсюджваліся ў рукапісных копіях), заставалася нявысветленым. Таму ў час чарговай тэлефоннай размовы з вядомым беларусістам доктарам Іхханесам Шлотцам (Берлін) рэдактар старонак "Вяртанне" закрунуў і гэтую тэму:

— Колькі кніг Бібліі ў скарынаўскім перакладзе ўвайшло ў канвалют і ці ёсць сярод іх невядомыя?

— Усяго ў канвалюце пераплацана 11 кніг. Усе яны вядомыя па большай або меншай колькасці экзэмпляраў. Але вельмі цікавы сам факт, што яны захоўваліся ў Верхнелужыцкай навуковай бібліятэцы ў Гёрліцы. Значыць, лужычане цікавіліся гэтым перакладам, лічылі яго ледзь не сваім.

— Цяпер галоўнае пытанне: хто выявіў канвалют?

— Ваш добры знаёмы, беларусіст і перакладчык Норберт Рандаў. Ён цяпер працуе ў Міністэрстве замежных спраў Германіі, у яго моўным Цэнтры.

— Але якім чынам выдадзеныя Скарынам кнігі трапілі да лужычан? Ці ёсць якія ўладальніцкія надпісы на іх?

— Пра ўсё гэта мы раскажам

падрабязней на прэс-канферэнцыі ў Мінску, якая адбудзецца 24 кастрычніка.

— Даўгавата чакаць... Папраціце, каб прафесар Рандаў напісаў пра сваю знаходку хаця б некалькі слоў для нашай газеты.

І вось з Берліна прыйшла паштоўка з густа пісаным, але выразным беларускім тэкстам. На адваротным баку паштоўкі — фатаграфія "гістарычнай залы" Верхнелужыцкай навуковай бібліятэкі ў Гёрліцы (на рэпрадукцыі). Прафесар Рандаў паведамляе нам:

"У гэтай, так званай "кулісавай" бібліятэцы ёсць кнігі Бібліі, перакладзеныя і надрукаваныя ў Празе Францішкам Скарынам (якога, як вам вядома, калісьці часова перайменавалі ў Георгія). Гэта канвалют таўшчыняю 10 см, у вокладцы з пергаменту і скуры, які вельмі цудоўна захаваны. Сам Скарына падараваў яго, мабыць, каля 1520 года (гэта значыць у час перавозу з Прагі ў Вільню. — Рэд.) аднаму багатаму жыхару г. Брэслаў (цяпер Вроцлаў. — Рэд.) па імя Андрэас Банк. У 1527 годзе Андрэас Банк у сваю чаргу падарыў гэтую кнігу брэслаўскаму рэфарматару Іхханесу Хесу, блізкаму сябру М. Лютэра і Ф. Меланхтона. Пазней Біблія трапіла да аднаго гёрліцкага бібліяфіла па імя Шгаўдбус, а потым у бібліятэку Ё-Г Міліха. У 1953 годзе гэтая бібліятэка была аб'яднаная з Верхнелужыцкай навуковай бібліятэкай — так што кніга прайшла за амаль 500 гадоў доўгі шлях! Спадзяюся, што я пабачу вас у добрым здароўі ў канцы кастрычніка, калі збіраюся наведаць Мінск. Шчыра ваш — Норберт РАНДАЎ".

Пасля запланаванай у Мінску прэс-канферэнцыі вернемся да тэмы зноў.

Валянціна ГРЫШКЕВІЧ.

Адроджана араторыя "На ўкрыжаванне Хрыста"

Барочная араторыя, прысвечаная страстям Ісуса Хрыста на Галгофе, была створана ў канцы XVII — пачатку XVIII стагоддзя на беларуска-літоўскіх землях калектывам аўтараў. Мяркуюць, што сярод іх былі кампазітары Катовіч і Германюскі.

Пасійная араторыя "На ўкрыжаванне Хрыста" дайшла да нас у

некалькіх частках. За аднаўленне ўзялася група літаратараў і кампазітараў на чале з кіраўніком "Беларускай капэлы" Віктарам Скоробагатавым. Твор ужо выконваецца хорам Беларускага радыё пад кіраўніцтвам прафесара Віктара Роўды і аркестрам Яўгена Доўжыка.

Знаходка рыхтуецца да друку. Таццяна ПЯТРОВІЧ.

Меркаванне

Аддадзім належнае Еўдакіму Раманаву

У 18-томнай "Беларускай энцыклапедыі" сказана (том 13), што Еўдакім Раманавіч Раманав быў "беларускім этнографам, фалькларыстам, археолагам, краязнаўцам, педагогам". Да гэтых дэфініцый я хацеў бы дадаць яшчэ адну, прытым прыняцтовую: мовазнавец. І прывяду таму доказы.

1 лістапада 1901 года ў Магілёве ўрачыста адзначалася 25-годдзе адукацыйнай і літаратурнай дзейнасці інспектара народных вучылішчаў Магілёўскай губерні і рэдактара неафіцыйнай часткі "Магілёўскіх губерньскіх вестей" (далей — "МГВ") Еўдакіма Раманова. Да гэтай даты быў выдадзены "Бібліяграфічны паказальнік прац Е.Р. Раманова. 1876-1901 гг." (Магілёў, 1901), а юбіляра прадставілі да ўзнагароджання ўрадавым "Залатым медалём". Першай працай вучонага ў гэтым паказальніку значыцца "Спраба слоўніка беларускай гаворкі". З гэтага вынікае, што Е. Раманав ужо ў 1876 годзе працягваў справу, распачатую "Слоўнікам беларускай мовы" Івана Насовіча (1870). Малады педагог, відаць, хацеў цалкам перапрацаваць першы беларускі слоўнік, але яму прапанавалі зрабіць толькі дапаўненні.

Раманав, надзелены, з усяго вынікае, прыныповаасцю, ад "дапаўненняў" адмовіўся і прыступіў да ўдасканалення прыныцпаў выкладання граматыкі рускай мовы. Першае выданне яго "Падручніка рускай мовы" пабачыла свет у Вільні (1881), другое — у Маскве (1885), трэцяе — у Гродне (1895), чацвёртае — у Магілёве (1904).

Адначасова вучоны даследаваў беларускі фальклор, народны побыт. Вынікам гэтага з'явіліся дзесяць выпускаў "Беларускага зборніка" (1885-1910), тры выпускі "Магілёўскай старыны" (1900-1903). Сюды трэба дадаць грунтоўныя працы па археалогіі — "Раскопкі ў Магілёўскай губерні ў 1888 годзе" (без даты), "Археалагічны нарыс Гомельскага павета" (1910), "Археалагічныя разведкі ў Магілёўскай губерні" (1912) і іншыя.

І ўсё ж Е. Раманав увесь час заставаўся верны мовазнаўству. Доказам таму могуць служыць яго працы "Кароткая этымалогія царкоўнаславянскай мовы", "Катрушкін лемязень: Умоўная мова дрыбінскіх шапавалаў". Спрабаваў ён свае сілы і ў мастацкай творчасці ("Кара ў сто год", "Міласцівы Восіп, або Літасці хачу, а не ахвяры" і іншыя — усе пад красамоўным псеўданімам Радзіміч).

Да ўказанага вышэй юбілею Е. Раманав меў у сваім навукова-літаратурным багажніку звыш ста прац. Не ўсе яго публікацыі аб'ектыўна ацэньваліся сучаснікамі. Асабліва вострую палеміку выклікаў навукова абгрунтаваны вынікам і шматлікіх экспедыцый тэзіс аб дахрысціянскім (язычніцкім) паходжанні могільнікаў Віцебскай губерні да X-XI стагоддзяў. Такое палажэнне прагучала ў "Матэрыялах гістарычнай тапаграфіі Віцебскай губерні" (1898). Гэты вывад высока ацанілі магілёўскі губернатар, аўтар шматлікіх прац А. Дэмбавецкі, прадвадзіцель магілёўскага дваранства Ф. Хамянткоўскі, многія вучоныя і літаратары. Але да іх, на жаль, нельга аднесці вядомага славіста Яўхіма Карскага. Гэта яму даручылі зрабіць разбор гісторыка-этнаграфічных прац Е. Раманова, якія выйшлі ў 1898-1901 гадах. Я.Карскі, тады прафесар Варшаўскага ўніверсітэта падыхоў да выказвання свайго магілёўскага калегі пра характар пахаванняў на Віцебшчыне прадурэята, назваў яго "непаразумедам".

Раманав жа аб'ектыўна адносіўся да ідэй Карскага, прапагандаваў яго бачанне тэрыторыі, дзе папырана беларуская мова, на старонках "МГВ". Так, у артыкуле "Да пытання аб этнаграфічнай карце беларускага племя" (1902. №9) сцвярджаў: "Беларускую гаворку ведаюць у наступных губернях: Віцебскай (большая частка), Курляндскай (не многа), Ковенскай (мала), Віленскай (палавіна), Сувалкскай (адзін павет), Мінскай (большая частка), Магілёўскай (уся губерня), Чарнігаўскай (значная частка на поўначы), Арлоўскай (заходні куток), Калужскай (нязначная частка), Цвярской (нязначная частка). Трэба адзначыць, што гэты артыкул Е. Раманова (як, дарэчы, і наступныя, што тут цытуюцца) да гэтага часу чамусьці не ўведзены ў навуковы ўжытак — нават не ўпамінаецца (мусіць, яшчэ не быў выяўлены) у адпаведным артыкуле 3-га тома энцыклапедычнага даведніка "Беларускія пісьменнікі".

У 1903 годзе Е. Раманав апублікаваў у "МГВ" (№70) таксама не заўважаны даследчыкамі артыкул "Матэрыялы для вывучэння гаворак Магілёўскай губерні", дзе сказана, што апошняя, паводле Нестара, населена "радімічамі ля Сожа і крывічамі двух адгалінаванняў: а) Смаленскімі; б) Полацкімі. Такім чынам, павінны быць тры адгалінаванні гаворкі. Гэтае дзяленне сапраўды існуе, нягледзячы на тое, што нівеліруюча моцна ўздзейнічаюць школа, вайсковая служба. У радзімічаў: 1) адсутнічае дзеканне (Круць верць у чаропочку смерць); 2) цвёрдае "р" (Была ў бабкі кура-рабка); Як памром, дык пахаваюць); 3) часта адсутнічае "ть" (Хто круціа да матая, таму Бог не памагая). У палачан, гэта значыць Сенненскі, частка Аршанскага, Магілёўскага і Чавусаўскага паветаў: 1) моцнае дзеканне (дзед бабу тапіць вядзец, а баба крычыць не ідзець); 2) цвёрдае "р" (я ў сераду радзілася, горка мая доля); 3) стала ёсць "ты" (хто круціць, ходзіць, и т.д.) Ва ўсходняй частцы таксама моцнае дзеканне, але "р" мяккае (старыйся, трыбочку...).". З гэтага вынікае, што Е. Раманав добра разбіраўся ў беларускіх дыялектах.

Іраптам неўзабаве, відаць, пад уздзеяннем названай вышэй публікацыі Я. Карскага, сітуацыя ў "МГВ" змянілася: яны перасталі публікаваць мовазнаўчыя і археалагічныя артыкулы Е. Раманова. 23 верасня 1903 года газета ашаламіла яго прыхільнікаў наступным паведамленнем: "Е. Р. Раманав пакідае рэдакцыю неафіцыйнай часткі Губерньскіх Вестей П. Губернатар (ім ужо стаў сапраўдны сапцік саветнік М. Клінгерберг. — Р.Р.), жадаючы змяніць выгляд (не да лепшага. — Р.Р.) гэтага органа, даручае рэдагаванне яго асабліва выбранай асобе, якая стала пражывае ў Магілёве і не абцяжарана службовымі раз'ездамі. Е.Р. Раманав быў адзначаным рэдактарам за 65 год існавання "МГВ" і займаў пасаду каля 6 год. Е.Р. Раманавым выпрошва-

еца дазвол на выданне самастойнага органа па новай праграме" (1903. №76). На жаль, такі дазвол вучонаму не быў выдадзены. Праўда, ён паспеў у тым жа, перадапошнім, які ім рэдагаваўся, нумары азмрочыць настрой сваім навуковым праціўнікам, апублікаваўшы артыкул "Дзве археалагічныя разведкі". Яны дрыслацыраваны наступным чынам: "Першая — у вобласці радзімічаў, у наваколлі іх сталіцы Радомля (пры сутоку рэчак Рудзэя і Труслаўка — прытоку Проні)... Магілы 10-11 стагоддзяў, параўнальна культурнага племя. Такімі з'яўляліся радзімічы, якія яшчэ ў 7 стагоддзі плацілі даніну хазарам, а потым адстойвалі сваю незалежнасць і сваю язычніцкую веру ад князёў кіеўскіх, пакуль на кананаваная бітва пад Прапойскам (цяпер Слаўгарад. — Р.Р.) не падарвавала іх вялікаму к(нязю) Уладзіміру. Пра другую разведку — у наступны раз".

"У наступны раз" ("МГВ". 1903. №77) рэдактар, ужо, відаць, былы, прапанаваў чытачам вынікі другой археалагічнай разведкі — "на правым беразе Дняпра ля новага Быхава". У пясках тут выяўляліся "розныя (!) тыпы пахаванняў, мноства крэмневай зброі, нажы, пілы, стрэлы і т.п. Усе адбіўныя, без шліфоўкі. Тут знойдзены дзве майстэрні, дзе яны вырабляліся, і мноства кавалкаў рознакаляровага каменю (...). У больш маладых магілах — кавалкі бурштыну і пломбы з грэчаскімі надпісамі, з выявай жаночай галоўкі (сведчанні зносін з варагамі і грэкамі). Маса чарапкоў з розным арнаментам і многа жалезнага перагару, які сведчыць пра старадаўнія кузні ў гэтым селішчы. У курганах — таксама два тыпы пахаванняў: звычайныя і целапальныя. Ніводнага прадмета хрысціянскага культу не знойдзена", — лягнуў на адыход дзвярыма былы рэдактар.

А ў наступным, 1904 годзе ў сталічным Пенярбургу з'явіўся названы вышэй "Разбор..." Я. Карскага з выпадамі супраць магілёўскага калегі. Выпадамі, як бачым, неабгрунтаванымі, бо ў артыкулах Е. Раманова апісваюцца рэальныя, канкрэтныя знаходкі.

Вядома, "магілёўская" дыялектная арфаграфія Раманова яшчэ далёкая ад "усярэдненай" арфаграфіі Карскага, які распрацоўваў яе ўжо на аснове літаратурнай мовы. Але калі пад філалогіяй разумець не толькі правапіс, не толькі мову, але сукупнасць навуц, якія вывучаюць культуру народа, выяўленую ў мове літаратурнай творчасці, фальклору, то ля вытокаў усяго гэтага стаіць спілы магілёўскі краязнавец. Я перакананы, што яго можна лічыць заснавальнікам (або адным з заснавальнікаў) беларускай філалогіі.

Да сказанага трэба дадаць, што Е. Раманав заняў прыкметнае месца ў рускай навуцы. Ён з'яўляўся правядзейным членам Рускага геаграфічнага таварыства (з 1886), Маскоўскага таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі (з 1888), Маскоўскага археалагічнага таварыства (з 1890).

У верасні споўнілася 150 год з дня нараджэння Еўдакіма Раманова (яго радзіма — мястэчка Нова-Беліца, цяпер у межах Гомеля).

Раальд РАМАНАЎ, (Масква).

Перапіска з чытачамі

Дзе нарадзіўся Ігнат Дамейка?

Добры дзень, спадар Мальдзіс!
Шчыра дзякую вам за кніжку пра Іgnата Дамейку. Яна была нам вельмі патрэбная.

Хачу паведаміць вам наступнае. Першае: у Сітцаўскай сярэдняй школе, што ў Докшыцкім раёне, існуе гістарычны гурток, які займаецца генеалогіяй роду Дамейкаў. Другое: у гісторыка-этнаграфічным музеі "Засцянковая хата", што ў шасці кіламетрах ад Сітцаў, ёсць некаторыя матэрыялы пра Дамейкаў.

Мы хочам на Сітцаўскай школе ўстанавіць памятны знак у гонар Дамейкаў. Спонсарам усёй справы ўзяўся стаць выпускнік гэтай школы Генадзь Гіль (гэта мой родны пляменнік), які жыве ў Мінску і займаецца дробным бізнесам. Яму патрэбны тэкст для мемарыяльнай дошкі. Таму хачу параіцца з вамі на гэты конт.

Праўда, вы і ўсе іншыя можаце сказаць: на ўсіх даведніках і манаграфіях засведчана, што Ігнат Да-

мейка, славыты вучоны і падарожнік, нацыянальны герой Чылі, нарадзіўся не ў Сітцах, а ў Медзвядзі на Навагрудчыне (цяперашні Карэліцкі раён), што там яму ўстаноўлены памятны камень, у мясцовай школе існуе яго музей. Але ж, паводле метрыкі (гэта засведчана ў гербоўніках, і напчадкам роду Мар'юшам Германовічам з Францыі), хрысцілі яго ў Параф'янаве. А гэта побач з Сітцамі і вельмі далёка ад Медзвядкі. Які сэнс мела весці немаўля за трыдзевяць зямель? Значыць, Ігнат, напэўна ж, і нарадзіўся ў Сітцах. Побач з імі знаходзіцца двор Анкудава, які звязаны з родам маці падарожніка. Але што гэта значыць? Пытанні, пытанні...

Перадайце прывітанне рэдакцыі "Голасу Радзімы", які я з прыемнасцю чытаю.

Юры ГІЛЬ,
старшыня Таварыства беларускай мовы Віленскага краю.

Ад рэдакцыі

Дзякуй за зацікаўлены ліст і прывітанні. Мяне, як даследчыка, што першым пісаў пра Дамейку ў

Беларусі, узрадавала імкненне ўстанавіць на будынку Сітцаўскай школы мемарыяльную дошку ў гонар нашага славытага суайчынніка. Але зрабіць гэта не так проста, як здаецца на першы погляд.

Я згодзен з вамі, што наўрад ці везлі б маленькага Іgnата хрысціць у Параф'янава, калі б нарадзіўся ён на даволі далёкай адсюль Навагрудчыне. Але і з Сітцаў таксама наўрад ці маглі везці, бо належалі яны тады, у 1802 годзе, не ягонаму бацьку Гіпаліту, а Тадэвушу Дамейку, бацькаваму брату. Праўда, існуе тут аргумент: бацькі, Караліна з Анцутаў і Гіпаліт, маглі прыехаць якраз да сваякоў у гасціну... Але тагачасныя норавы такога не заохочвалі. Даўна яшчэ і тое, што праз год гісторыя паўтарылася: у Параф'янаве быў ахрышчаны і брат Іgnата Казімір. Значыць, тут ужо не выпадковасць, не памылка ў афармленні метрыкі (такая дакументацыя вялася старанна), а нейкая заканамернасць. Якая?

Найбольш каштоўным у вашым лісце з'яўляецца сцвярджэнне, што суседні з Сітцамі двор, Анкудава, быў звязаны з родам маці Іgnата Дамейкі. У тых часы, калі яшчэ на беларускай правіцы не было радзільных дамоў, жанчыны, якія знаходзіліся ў "бласлаўленым стане", ехалі перад рашаючым момантам да сваіх маці, дзе было і больш надзейна, і больш утульна. У бацькоўскім доме, як кажуць, і сены дапамагалі.

Такім чынам, для таго, каб параіцца з вамі і, па сутнасці, прыняць зробленае вамі адкрыццё ў дамаўшчэнасць, адкрыццё важнае не толькі для беларусаў і палясаў, але і для чыліяцаў, усёй сусветнай навукі, застаецца "дрозязь": устанавіць, што на пачатку XIX стагоддзя, калі нарадзіўся Іgnат і Казімір Дамейкі, Анкудава належала яго дзядулі і бабулі Адаму Антонію і Анелі з Валадкоўцаў Анцутам.

Я навава перагледзеў паказальнікі і каментары да выданняў асноўных твораў Іgnата Дамейкі, найперш яго трохтомніка "Мае падарожжы". І тут аказалася, што яго бабуля, Анеля Анцута, жыла і памерла ў... Сачыўках. А гэта далёка ад Сітцаў і блізка ад Медзвядкі — каля мястэчка Сталовічы. У Сачыўках хлопчык бацьку лета ў дзіцячыя гады, туды, на магільні маці і бабулі, ён найперш паехаў у 1884 годзе, у час даволі працяглага знаходжання на Навагрудчыне. У Вільню паехаў (наперакор перашкодам улад), а ў Сітцы і Анкудава не паехаў і нават не згадваў іх. Як не згадваў і дзед Анцуту — відаць, не памятаў, не бачыў яго, бо... яго не было ў Сачыўках, ужо не было ў жывых (разводы тады былі вялікай рэдкасцю). Відаць, таму Анеля Анцута пераехала ў Сачыўкі, бліжэй да дачкі, прадаўшы, магчыма, Анкудава таму ж Тадэвушу Дамейку, тагачаснаму ўладальніку Сітцаў.

Такім чынам, сёння (у адрозненне ад сваёй брашуры 2002 года) я веру, што Іgnат Дамейка мог нарадзіцца ў Анкудаве каля Сітцаў. Таму ўстаноўка мемарыяльнага знака на Сітцаўскай школе не толькі магчымая, але і пажаданая. Аднак пры адной толькі ўмове: вы знойдзеце ці выступіце ініцыятарам пошукаў у Літоўскім дзяржаўным гістарычным архіве, што месціцца ў Вільнюсе на вуліцы Гяросёс Вілцес, уладальніцкіх дакументаў на двор Анкудава, які знаходзіўся ў XIX стагоддзі ў Віленскай губерні (Медзвядка і Сачыўкі належалі да губерні Мінскай). Там жа павінны аказацца і метрыкі Іgnата і Казіміра Дамейкаў, пра якія ўсе пішуць, не пабачыўшы іх. Тады вам гісторыя на кануе лёс першаадкрывальніка.

А на мемарыяльнай дошцы можна будзе змясціць і барэльеф вучонага, і герб яго роду. Надпіс жа залежаў бы ад таго, што вы знойдзеце, — або "нарадзіўся", або "мог нарадзіцца". Але ў другім выпадку, як правіла мемарыяльныя знакі не ўстанаўліваюцца. Вядома, можна было б у Сітцах увекавечыць род Дамейкаў, заслужаны для Беларусі і іншых краін.

Адам МАЛЬДЗІС.

Надасланыя кнігі

Даследаванні мінулага

У апошнія месяцы мы атрымалі некалькі кніг, так ці інакш звязаных з беларускай гісторыка-культурнай спадчынай. Не маючы магчымасці раскажаць пра ўсе выданні, спынімся толькі на тых, якія выклікаюць найбольшую цікавасць.

Беларусь

Ад сябра асацыяцыі, дырэктара Дома-музея Марка Шагала ў Віцебску Людмілы Хмяльніцкай паступіў другі выпуск "Шагалаўскага зборніка". У яго ўвайшлі матэрыялы VI-IX Шагалаўскіх чытанняў у Віцебску.

Акрамя беларускіх аўтараў у зборніку шырока прадстаўлены мастацтвазнаўцы з іншых краін. (Вялікабрытанія, Германія, ЗША, Расія, Украіна, Францыя). Змешчана выступленне на адкрыцці Шагалаўскага пленэра ў Віцебску нашага суайчынніка Барыса Заборавы (Парыж).

Літва

Сярод кніг, прывезеных на IV Міжнародны кангрэс беларусістаў з Вільнюса сябрам камітэта ГА "Маб" Альмай Лапінскене, вылучым анталогію паэтычных прывітанняў Вільні на лацінскай мове з паралельным перакладам на літоўскую. У зборнік, складзены Яўгеніяй Ульяйнайтэ, натуральна ўвайшлі творы аўтараў, якія паходзілі з беларускіх зямель Вялікага Княства Літоўскага (Марцін Адляніцкі-Пачобут, Даніель Набароўскі). Сустракаюцца панегірыкі, адрасаваныя жыхарам беларускай часткі ВКЛ (М.-К. Радзівіл, Л. Сапега, М.-К. Сарбеўскі).

Польшча

Прафесар Ежы Тамашэўскі даслаў нам манаграфію "Панскія яўрэі. Магнацка-яўрэйскія ўзаемаадносіны ў Рэчы Паспалітай XVIII стагоддзя" (Варшава, 2005), дзе разглядаецца сацыяльна-эканамічны стан буйных латыфундыяў. Сярод іх — Шклоўскае графства.

Цікава, што сённяшняя вёска Александрыя, месца вучобы першага Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, на змешчанай у кнізе карце 1721-1724 гадоў адзначана (побач са Шкловам) як горад.

Пункт гледжання

"Ці быў першамецэнатам Багдан Онкаў?"

Надасланы ў "Голас Радзімы" артыкул Р. Андрэяўца з'яўляецца разгорнутым водгукам на публікацыю Г. Кісялёва "Чалавек скарынаўскай эпохі Багдан Онкаў", змешчаную ў "Беларускім гістарычным часопісе" (2004. № 10).

Апошні сцвярджаў, што Б. Онкаў, сын багатага купца, радца горада Вільні, падтрымліваючы скарынаў выдавецкі праект, кіраваўся не столькі вузка камерцыйнымі інтарэсамі, колькі больш шырокімі, нацыянальна-патрыятычнымі і асветніцкімі мэтамі. Так лічылі і лічаць большасць аўтарытэтных скарыназнаўцаў.

Р. Андрэяўец жа імкнецца даказаць, што гэты фундатар Скарыны быў не мецэнатам, а своекарыслівым прадпрыемльнікам, ліхваром, які разлічваў зарабіць грошы на выданнях беларускага першадрукара. Для гэтага гомельскі аўтар паспрабаваў пасвойму вытлумачыць сэнс слова "наклад", якое ўжываецца ў прыпісках да шэрагу скарынавых кніг: "А то ся стало накладом Богдана

Онкова, сына радцы места Віленскаго". На думку Р. Андрэяўца, тут трэба разумець — працэнты, прыбытак, барыш. А між тым у даўняй Беларусі яно азначала выдатак, расход, кошт. Пра гэта пераканаўча сведчыць і "Гістарычны слоўнік беларускай мовы" (вып. 19, стар. 96), у якім Р. Андрэяўец чамусьці не знайшоў гэтага тлумачэння.

Калі следаваць логіцы разважанняў Р. Андрэяўца, то трэба прызнаць, што і Сымона Буднага перш за ўсё хвалявала не прапаганда рэфармацыйных ідэй, а грашовы прыбытак ад укладзеных яго паплекнікамі ў выданне "Катэхізіса" сродкаў: "Доконана есть сіа книга... Катихисис... накладом боголюбивых мужей пана Матфея Кавечинского, Симона Будного, Лаврентия Крышковского".

Аб недастатковай доказнасці аргументаў Р. Андрэяўца сведчыць і яго спроба "развянчаць міф аб рукапісных надпісах" на кнігах Ф.Скарыны, што датычаць-

Чытання

Піліп Орлік — аўтар першай украінскай канстытуцыі

У Вілейцы, на радзіме украінскага дзяржаўнага дзельца гетмана Піліпа Орліка, адбыліся гістарычныя чытання, на якіх разглядаліся розныя аспекты жыцця і дзейнасці нашага суайчынніка. У гарадской гімназіі № 1 "Логас" сабраліся вучоныя, настаўнікі, краязнаўцы, дыпламаты.

Прыгадаем, што Піліп Орлік нарадзіўся ў 1672 годзе ў вёсцы Касута былога Вілейскага павета. Закончыўшы Кіева-Магілянскі калегіум, працаваў пісарам у генеральнай вайскавай канцылярыі. Удзельнічаў у Паўночнай вайне. У 1710 годзе напісаў "Канстытуцыю пра і свабод Запарожскага войска", дзе даказвалася права ўкраінскіх зямель на дзяржаўную незалежнасць. Потым жыў у Польшчы, Францыі (ад яго былога маёнтка — назва сённяшняга аэрапорта Орлі), Швецыі, Турцыі. Памёр у Салоніках (Грэцыя) у 1742 годзе.

Саветнік Пасольства Украіны ў Беларусі Валеры Казлоўскі, супрацоўніца Нацыянальнай акадэміі навук Украіны Тамара Вронская і іншыя прамоўцы гаварылі на чытаннях, што жыхары Вілейшчыны могуць ганарыцца сваім знакамітым земляком, які па праву сёння лічыцца аўтарам першай украінскай канстытуцыі.

Была выбрана грамадская камісія на чале з архітэктарам Уладзімірам Парнаўскім, якую абавязалі паклапаціцца, каб у Касуце быў устаноўлены памятны знак у гонар Піліпа Орліка, а потым (магчыма, да 300-годдзя канстытуцыі) — і помнік каля мясцовай царквы.

Тамара ЯФІМОВА.

Вяртанне да родных каранёў

Гарадзішча старажытнага Турава, якое ў народзе называецца Замкавай гарой, з'явілася на мысе пры ўпадзенні былой ракі Язда ў пратоку Прыпяці — Струмень. Адрознівае Яздой, рэшткі ласкаваці, размешчаны дзве вёскі — Заяцелле і Заясочча. Гэта была прадмесці Турава. Заяцелле прыкметнае тым, што захавала традыцыйную драўляную забудову прадмесця, вартую таго, каб ёй захапляліся як помнікам драўлянага дойлідства. Ад гарадзішча да Заяцелля можна трапіць, перайшоўшы па мастку непадалёк ад месца ўпадзення Язды ў Струмень. Я хачу запрасіць вас наведаць гэтую вёсачку з тым, каб пазнаёміцца з Іванам Матохам, які вясной гэтага года разам з тураўскімі бусламі вярнуўся ў родную хату і хоча прадоўжыць сваё жыццё там, дзе яно пачалося.

Вось тут, на беразе прыгажуні Прыпяці, ён нарадзіўся, бегаў баянож усё лета, лавіў рыбу. Хата стаіць блізка ля берага, і вясной, калі бывала вялікая паводка і рака пераступала да самай хаты, прыходзілася хадзіць па кладках. У моцную паводку бацька і маці з дзецьмі ратаваліся на даху хлява, бы тэя буслы з буслянятамі. Але адляцелі ў вечны вырай бацькі, і доўгі час хата стаяла адзінока і панура, чарнеючы ад недагляду, трухлелі дрэвы на падворку. Адна сястра Івана жыве ў Мінску, другая — у Тураве, нікому гэтая хата стала непатрэбнай. Іван жа з гадамі стаў усё больш прыгнуцца душой да месца, дзе нарадзіўся, марыў сваімі рукамі адрамантаваць хату. Адсюль ён, скончыўшы школу, быў прызваны ў армію, пасля чаго абраў прафесію вайскоўца, якой і прысвяціў жыццё.

У розных кутках Савецкага Саюза пабываў. Куды толькі ні пасылалі яго па службе! А потым вучыў вайсковым дысцыплінам маладых, ужо працуючы ў Маскве. Тут ажаніўся, мае жонку і дзвюх ужо цяпер дарослых дачок-студэнтак. Час бяжыць хутка. Вось ужо і на пенсію выйшаў. У вайскоўцаў, як вядома, пенсійны ўзрост наступае рана, і многія знаходзяць сабе поўны пэўнаваты працу. Але яго пачынула на Радзіму. Пакуль былі

жывыя бацька і маці, ён дома быў рэдкім госцем, а з гадамі такая туга па Радзіме з'явілася!

Прыехаў адзін і адразу ўзяўся за справу: упарадкаваў магілы бацькоў, бабулі і дзеда, паставіў новы плот і пафарбаваў хату, пасадзіў сад. Вырасьлі, што застанецца тут жыць, бо так лёгка дыхаць у родным краі, такое тут няспешнае жыццё і працавітая землякі, якія да скону корпаюцца ў зямлі, адданыя ёй і памяці продкаў больш за ўсё на свеце. Такі ж і ён, Іван Матох. Не ўломкам выгадавалі бацькі, змалку прывучылі да працы, і цяпер яму хочацца ўсё рабіць сваімі рукамі. А якая вачол прыгажосць, цішыня і спакой! Душа тут адпачывае і радуецца.

На летні адпачынак прыехаў жонка з дачкамі — і ім даспадобы прыйшліся гэтыя мясціны, не хачелі ад'язджаць. Заяцельцы прыляпілі Івану паважлівую мянушку "Масквіч", часта звяртаюцца па дапамогу, за парадамі. У Тураве з таго часу, як быў тут апошні раз, вялікія змены адбыліся. Летась яму вярнуўся статус горада, і, папрыгажэлы да свайго 1025-годдзя, ён урачыста справіў юбілей у верасні. Адрамантаваны многія будынкі, дарогі, буяюць кветкамі клумбы, добраўпарадкавана набярэжная.

Але самае галоўнае — гораду

вяртаецца гістарычная памяць. Усё лета, пакуль Іван Міхайлавіч шчыраваў на сваім падворку, на Замкавай гары кіпела работа: вяліся раскопкі, а затым быў узведзены будынак археалагічнага музея. Ён таксама адшукаў на гарышчы, у хляве і ў хаце прадметы побыту, якімі карысталіся бацькі — усё тут яму стала дарагое, усё хочацца захаваць, як было. Нават зрэбную кашулю набыў — і як бы нанова нарадзіўся. Вырасьлі: тут прадоўжыцца жыццёвы шлях! Некалі ў дзіцінстве танцаваў у тураўскім ансамблі "Прыпяць", які носіць зараз найменне "народны", шмат выступае. Калі бачыць ён маладых хлопцаў і дзяўчат, успамінаецца ўласнае юнацтва.

І сапраўды, як пісаў першадрукар-асветнік Францыск Скарына, "людзі, дзе нарадзіліся і выхаваны па-божаму, вялікую ласку маюць". Так і Іван Матох. Пражыўшы столькі гадоў у Расіі, не забыўся на родную гаворку, карыстаецца ёю ў зносінах з вясцоўцамі. Спадзяецца, што стане патрэбным на сваёй Радзіме, а тая прыхіне яго і дасць новай сілымоці. Чалавек павінен трымацца сваіх каранёў, тады ён трывала пачувае сябе на гэтай зямлі.

Мікола КОТАЎ.
Фота аўтара.

Эстонія, Нарва

Мяне завуць Нэлі Буйніцкая. Я вучаніца 6-га класа Нарвскай Паю школы. Нарадзілася і жыву ў Эстоніі. Гэта мая Радзіма, і я яе вельмі люблю. Але не менш я люблю другую маю Радзіму — Беларусь. Справа ў тым, што мой бацька па нацыянальнасці беларус, нарадзіўся ён і вырас у прыгожым старажытным горадзе Оршы Віцебскай вобласці. У Оршы жывуць мая бабуля, шматлікія сваякі бацькі, там некалькі гадоў таму пахаваны мой даражэнькі дзядуля.

З дзіцінства бацькі прывозілі мяне ў Оршу, там я праводжу канікулы, там у мяне сёстры і браты, сябры. Орша — дзівосны горад, па насельніцтву ён у два разы большы за Нарву, размешчаны на берагах ракі Дняпр.

У раёне Оршы Дняпр не вельмі шырока, але вельмі прыгожы і маляўнічы. Асабліва ў тым месцы, дзе рака робіць паварот. Гэта месца добра бачна з крутога берага Дняпра, дзе ў маёй бабулі маленькі дачны домік. Там я праводжу шмат часу. На дачы я дапамагаю бабулі, ласуюся слівамі і вішнямі. У мінулым годзе быў такі ўраджай груш і вішань, што дрэвы здаваліся не зялёнымі, а барвовымі. Такага я не бачыла ніколі. Галіны ад ураджайку гнуліся да зямлі. Мы з бабуляй рабілі варэнікі з вішняй, варылі варэніе, частавалі суседзяў.

Аршанскія ўражанні

Яшчэ адно любое для мяне месца на беразе Дняпра там, дзе ў яго ўпадае рака Оршыца. Там знаходзілася вулачка, на якой нарадзілася мая бабуля, перажыла цяжкія гады Вялікай Айчыннай вайны. Бабуля шмат расказвае мне пра той цяжкі час.

На беразе Дняпра размешчаны таксама Куцеінскі манастыр, дзе бацькі мяне хрысцілі ў два гады. Апошнім часам манастыр узнаўляецца, робіцца ўсё прыгажэй.

Асабліва мне падабаецца ў Оршы тое, што ў горадзе вельмі шмат клумбаў з самымі рознымі кветкамі. Уздоўж кожнага дома пасаджаны цэлыя кампазіцыі з кветак. Я заўсёды дзіўлюся чысціні і дагледжанасці Оршы.

І ўсё ж мне здаецца, што самае лепшае, што ёсць у Беларусі — гэта чужоўныя людзі. У маіх бацькоў шмат сяброў, нас часта клічуць у госці. Такой гасціннасці я нідзе не сустракала. Гаспадыні частуюць нас стравамі беларускай кухні — варэнікамі, дранікамі, у гасцях я ўпершыню пакаштавала

страву з сома. Вельмі смачна там гатуюць маладую бульбу. Яе запраўляюць падсмажаным салам з вялікай колькасцю маладога кропу. Пальчыкі абліжаш! З мяне ў Нарве многія смяюцца, таму што я магу есці бульбу кожны дзень, і мне не надакучае. Мама называе мяне "бульбашонак".

У таты ў Оршы жыве лепшы сябар, мне падабаецца слухаць расказы дзядзі Дзімы пра рыбалку, паляванні. Ён сам навучыўся разводзіць пчол, пабудоваў для іх вуллі. Зараз нас заўсёды частуе мёдам. Такага мёду нідзе не купіш.

А я сябрую з дачкой дзядзі Дзімы Юляй. Яна вучыцца ў 5-ым класе. Юля вясёлая, спрытная, яна вельмі любіць жывёл, ходзіць на заняткі ў Дом прыроды. У яе жыве чужоўны чорны кот Мальці. Толькі калі Юля расказвае пра школу, я вельмі здзіўляюся. Яшчэ б не здзіўляцца, калі яна атрымлівае шацёркі, сямёркі, васьмёркі, дзевяткі. Мне праступіла мама, што ў Беларусі ўвалялі дзясцібальную сістэму ацэнкі ведаў. Па-мойму, гэта не вельмі добра.

Немагчыма зразумець, хто вучыцца дрэнна, хто добра, а хто выдатна.

А яшчэ з гэтай сям'ёй мы абавязкова кожнае лета ездзім на розныя азёры. Нашы бацькі ўмеюць усё: лавіць рыбу, варыць юшку, раскласці агонь, расказваць гісторыі пра сваё дзіцінства і школу. Мне нідзе не бывае так цікава, як летам ля вогнішча ў Беларусі. Шкада толькі, што дзядзя Дзіма з сям'ёй не могуць прыехаць да нас у госці. Тата гаворыць, што для іх гэта дорага, хаця дзядзя Дзіма і яго жонка працуюць на буйным ільнокамбінаце. А мне вельмі хочацца паказаць ім мора, нашы азёры і шмат што іншае.

Зразумела, я цікаўлюся і гісторыяй майго любімага горада Оршы. Ведаю, што там ганарацца памяццю героя Вялікай Айчыннай вайны Канстанціна Заслонава. Мне расказвала бабуля, што мой прадед Георгій Манькоўскі ваяваў разам з Заслонавым у партызанскім атрадзе.

Лёс салдата Даржо

На фронт 26-гадовы паляўнічы з Бураці Даржо Дугараў патрапіў у 1942 годзе. Ваяваў на Смаленшчыне — у Духаўшчынскім раёне. Спярша — снайперам, пасля — кулямётчыкам. Дывізія, у якой змагаўся салдат, перайшла ў наступ на Віцебскім накірунку. На подступах да горада на Дзвіне Даржо быў цяжка кантужаны. Страціў мову. І зноў франтавік загарыў толькі ў 2004 годзе.

...Даве-

даўшыся пра такі незвычайны выпадак, я паспрабаваў адшукаць салдата, які прымаў удзел у вызваленні Беларусі. Жыве Даржо Дугараў з унукамі ва Улан-Удэ. Туды і тэлефаную. Мяркуючы па голасу, трубку падымае маладая жанчына. Знаёмімся. Баірма гаворыць, што дзядулі няма дома, і звязца з ім у бліжэйшы час практычна немагчыма. Даржо Гамбоевіч паехаў у роднае паселішча Орлік Акінскага раёна. А знаходзіцца яно кіламетраў за 800 з лішкам. Акінскі раён — самае што ні ёсць высакагор'е, Саяны.

— Амаль пятнаццаць гаўдін язды на маршрутным таксі. Ды адгаворыць дзядулю ад паездкі ніяк не атрымлівалася. Скажаў, што хоча наведаць родзічаў у Новы год, які мы святкуем у Бураці 10 лютага, — расказвае Баірма.

З дапамогай унучкі і ўзнаўляем кароткую хроніку неардынарнага лёсу... Прышоў у сябе кулямётчык у шпіталі. Медсястра расказала салдату, як той апытомнеў, што санітары адшукалі яго, калі пасля жорсткага бою наступіў зацішак. Спярша заўважылі бот, што тырчаў з зямлі. Раскапалі і выцягнулі жывога, ды цяжка параненага ў галаву байца. Па шпіталю Дугараў вандраваў больш за год. А ў родным сяле атрымалі ведамаўленне: маўляў, прапаў Даржо без вестак. Якім жа было здзіўленне сваякоў, калі ён вярнуўся дахаты. У Дугаравых на вайну пайшлі тры родныя браты. І, на шчасце, усе засталіся жывымі.

Але вось з роднымі Даржо пасля вяртання "размаўляў" толькі мовай жэстаў, з дапамогай запісак. Спярша пасля кантузіі былі стэрчаны яшчэ памяць і слых, але ў хуткім часе яны вярнуліся. А вось мова... Хоць і аформілі інваліднасць, Дугараў не мог сядзець склаўшы рукі. Уладкаваўся ў друкарню раённай газеты. Дастаткова хутка авалодаў спецыяльнасцю наборчыка. А затым стаў працаваць фотакарэспандэнтам у той жа "раёнцы". Шматлікія здымкі Дугарава друкаваліся ў бурацкай рэспубліканскай прэсе. У 1951 годзе Даржо ажаніўся з прыгажуняй Далгар. Глуханяма ад нараджэння, яна дапамагла яму франтавіку засвоіць мову жэстаў. Нарадзілася дачка. А ў апошнія тры гады памерлі і яна, і жонка. У

2004 годзе Даржо Гамбоевіч раптоўна загарыў. Доктары лічаць, што, магчыма, паўплывалі стрэсы, звязаныя са стратай самых блізкіх людзей. Пытаюся ў Баірмы, ці паспеў дзядуля за апошні час расказаць нешта пра баі ў Беларусі пад Віцебскам.

— Дзядуля нешматслоўны, — гаворыць унучка. — Мы стараемся часта яго не турбаваць. Ды і на працы я шмат часу праводжу, — Баірма на прафесію повар. — А вы паспрабуеце звязца з нашым дзядзькам Баірам Дугаравым, пляменнікам дзядулі. Дзядзька Баір часта сустракаецца з дзядулем. Сам шмат яму расказвае, пасля запісвае ўсё, што дзядуля гаворыць.

Па падказцы Баірмы звязно Баіру Дугараву. Ён — прафесійны пісьменнік і вучоны. Аўтар многіх кніг вершаў, выддадзёных на бурацкай і рускай мовах. Часта друкуецца ў літаратурна-мастацкіх часопісах Сібіры, Далёкага Усходу. Народны паэт Бураці. Кандыдат гістарычных навук. Літаратурную працу сумяшчае з навуковай дзейнасцю ў Бурацім навуковым цэнтры Сібірскага аддзялення Расійскай акадэміі навук.

Баір Саномавіч — сын аднаго з братоў Дугаравых, якія шчасліва вярнуліся з фронту, — напісаў некалькі вершаў, прысвечаных дзядулю Даржо. І не толькі яму, але і Беларусі.

— Недаўно на пачатку 1980-х, яшчэ да святкавання 40-годдзя Перамогі, — расказвае Баір Дугараў, — разам з дзядзькам мы здзейснілі падарожжа па мясцінах, дзе ён ваяваў. Прызначца, тады я думаў, што вось, маўляў, пабывае Даржо Гамбоевіч на тым самым полі, дзе быў паранены, і абавязкова загарыць. Але тады гэтага не здарылася. Хоць і шмат мы паездзілі — пабывалі на Смаленшчыне, у Беларусі, — месца апошняга бою кулямётчыка Дугарава так і не знайшлі. У Мінску паваў дзядзьку ў музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Доўгай была наша маўклівая экскурсія. Даржо Гамбоевіч толькі выразам твару перадаваў свае пачуцці.

...Пра паездку ў Беларусь я напісаў для адной з нашых газет. Дзядзька запіскай падзякаваў мяне, удакладніўшы, што пачуцці яго адгаданы правільна. А зараз усе мы, родзічы, проста шчаслівыя, што чуем голас старога салдата.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Я вельмі люблю Беларусь, чакаю сустрэчы з ёй. У мяне замірае сэрца, калі бачу назвы вёсак Гуркі, Росляны, Дражкі. Мы з бацькамі складаем цэлыя гісторыі, чаму з'явіліся такія назвы. Па дарозе ў Оршу абавязкова заязджаем у вельмі прыгожы горад Віцебск. Мая мара — трапіць на канцэрт фестывалю "Славянскі базар у Віцебску".

І яшчэ ў мяне адна мара, каб не падводзіла здароўе мая бабуля. Гэтай зімой яна хварэла, лячылася ў бальніцы, мы стараліся яе наведваць, падтрымліваць. Спадзяюся, што ўсё будзе добра, і я яшчэ доўга буду слухаць яе расказы на беларускай мове, чытанне кніг Якуба Коласа, якога бабуля вельмі любіць. Я думаю, што ўсе, хто хаця б раз пабываў у Беларусі, пазнаёміўся з яе жыхарамі, не можа не любіць гэты дзівосны край.
Нэлі БУЙНІЦКАЯ.

Спагадлівы і чуйны

Уладзімір Караткевіч у дыфузіі нацыянальных культур

Працяг. Пачатак у №36-37

"ТЭТЫ ГОРАД ЛЮБІЎ КАРАТКЕВІЧ..."

Дзея чаго жывём?
Дзея чаго глядзім?
Ходзім тваім жніўём:
Пад каласы — ўпусці!

Пакуль што ў Рызе, якую аўтар эсэ "Казкі Янгарнай краіны" называў "...другім маім сэрцам", няма мемарыяльнай дошкі з прыдуманым саім Уладзімірам надпісам: "Тэты горад любіў Караткевіч...". Спадзяваўся пісьменнік на такое жартулівае ўшанаванне ў 1962 годзе. А ў 1966 годзе была спроба, каб і Юрмалу ў Каўтурах палобіў Караткевіч, калі нагадаў яму, што і праз прыбярэжную сядзібу маіх бацькоў Беларусь мае выхад да мора.

У ліпені я, курсант львоўскага ваеннага вучылішча, быў на журналіскай стажыроўцы ў газете БВА "Во славу Родины". У другой палове месяца атрымаў рэдакцыйнае заданне наведаць вайсковую частку за Віцебскам. Перад камандзіроўкай, на выхадныя, цягніком "Чайкай" прыбыў у Рыгу. За Слокай, у пасёлку Каўтары, амаль на беразе мора жылі мае бацькі, сястра. Яшчэ ў Мінску дазнаўся, дзе можна знайсці Караткевіча з Барадуліным: у Мелужах у Ераніма Стулпана, іх вялікага сабрыва. Распукаў іх, прывёз на вуліцу Дзэлмэс, 7. Пачотка была вясялая, песенная — дзякуючы рэпертуару Караткевіча. У бацькоў і сястры Ніны былі свае госці: з Ташкента, Масквы і Ленінграда. Слухалі старадаўнія мелодыі. Мы ўсе ўпершыню адчулі: якое багацце мае наша фальклорная спадчына. От бы, падумаў я, купіць добры магнітафон і зберагаць на плёнцы галасістую аўтэнтыку. Мама помніла і лёгка спявала свае прыдзвінскія песні, прыбабункамі пецыла.

А тады ў Юрмале я праз мінчан займеў першыя знаёмствы з латышскімі творцамі, быў насмелены імі на стасункі з сябрамі нашай літаратуры ў Рызе. А Мірдза Абала ў сваю чаргу заахвоціла мяне на даследчую работу, каб выканаць доўг перад Райнісам.

Пазней мне даводзілася чуць і нахнёнага латышскага выканаўцу родных дайнаў — Андрэя Веянса. У адной з песняў, якую ён пачуў ад свайго бацькі-латгала, яскрава выявілася лекавае крывічка-балцае спараленне: яна гучала па-беларуску. Толькі некалькі слоў — з моўнай стыхіі старавераў.

Дадумваюся, чаму Уладзіміра Караткевіча зацікавіў латышскі пісьменнік Валдзіс Руя — былы актёр. Гэта ён выконваў адну з роляў у "Паўлінцы" Яніс Купалы, пастаўленай у 1949 годзе Акадэмічным мастацкім тэатрам імя Яніса Райніса. Я выпраціў у Караткевіча для свайго архіва званкі рукапіс-пераклад верша В. Руі "Цыган у трамваі".

А самым бліскім сябрам Уладзіміра быў Еранім Стулпан. Для Ітэргэ, дачкі Ераніма і Валды, Караткевіч быў krustvevs — хросны бацька. А калі да вясялага дуэта далучаўся і Рыгор Барадулін, то Рыгу хістала ад магутнага хору "пльгатаўнаў": "Кур ту тэцы, кур ту тэцы, гайліты ман?" (Куды ты тэпееш, куды ты тэпееш, пуйнік мой?).

...У снежні 1976 года ў Дубултах загадзя пачалі адзначаць 45-годдзе Ераніма (Уладзімір быў у Доме творчасці да 21 студзеня 1977 года). Аб

мемарыяльнай пшыльдзе ў гонар Караткевіча за апошнія 14 гадоў так ніхто і не парупіўся, таму было прапанавана скласці эпітафію на будучыню:

Как жили! Все — глотком одним!
Как море бороздили!
Sest: Караткевіч Jegonim
un Stulprans Уладзімір.

На гэтым дубулцкі прыгоды не закончыліся. Мне Караткевіч часта дапамагаў знаходзіць добрых людзей. Захапелася, каб і мае знаёмцы адкрывалі для сябе Караткевіча — узабагаціцца, падабрэць, адчуць праз яго, што такое душа беларуса. У Рызе жыла дачка мастака Міхася Калініна, былога актыўнага дзеяча беларускага нацыянальнага руху ў даваеннай Латвіі. Вось і прывёў дзяўчыну, у якой ад багатай бацькавай духоўнай палітры засталася ўменне маляваць. Тая сустрэча ў Дубултах 7 снежня 1976 года пакінула дзве памяткі: шарж на Уладзіміра ад Святланы і шарж на мяне ад Уладзіміра. Так "адпомсціў" ён мне за неспадзяваную экскурсію ў Дом творчасці. Але не так ужо нахабна часта адрываў яго ад сур'ёзнай работы. Важнымі і выніковымі былі сустрэчы Уладзіміра ў Дубултах з перакладчыкамі Талрыдам Рулісам, Мірдзай Абалай, Віктарам Ліўзмінекам, Янісам Плотніекам, з суйчыннікамі — мастакамі Вячкам Целепам і Валерам Дзевіскібам.

Узаемапераклады Стулпана і Караткевіча пачаліся яшчэ ў 1959-1960-х гадах. Згадаем анталогіі, якія выйшлі з удзелам Ераніма: у 1960-м — "Беларуская сасна", у 1974-м — "Хлеб-соль". У 1979-м у супраць з Караткевічам Стулпан уклаў зборнік Петруся Броўкі "Лагоднасць" у сваім перакладзе. І як не згадаць такі шчымы факт: калі сябры вучыліся ў Маскве на Вышэйшых літаратурных курсах, Караткевіч задумаў свой першы раман "Ленінды не вернуцца да Зямлі". Надрукаваны ён быў пад назвай "Нельга заблыць" у 1982 годзе і прысвечаны памяці Ераніма Стулпана.

А цяпер пра "мілага і роднага друга Мірдзу", "свет Эдуардаўну". У 1967 годзе Мірдза Абала, супрацоўніца Акадэміі навук, упершыню наведла Беларусь, якая потым стала для яе своеасаблівай Мекай. Прысутнічала на святкаванні 450-годдзя беларускага кнігадрукавання. І прыгулілася назаўжды да нашае мовы, высокага слова нашчадкаў Скарныны. Мо таму,

што ведала стаўленне Райніса да беларусаў, а мо таму, што сустрэла Караткевіча? У 1974 годзе з'явіўся ў друку яе першы пераклад апавядання Уладзіміра Караткевіча. А ў 1976 годзе выдавецтва "Ліесма" ("Польмя") тыражом у 15 тысяч асобнікаў выпусціла ў свет кнігі "Чазенія", куды

альным, але пазычным адлюстраваннем. Гэта своеасаблівы гімн звычайнаму, паўсядзённаму жыццю, звычайным людзям, якіх аўтар сустраў на сваім шляху...

У Талрыда Руліса знаёмства з нашай мовай пачалося ў 1965 годзе, калі ён праходзіў у Гродна салдацкую

ўвайшлі апрача аповесці (паэмы ў прозе) і апавядання: "Сіняя-сіняя...", "Блакит і золата дня", "Кніганопы", а таксама "Казкі Янгарнай краіны". У ёмістым пасляслоўі "всехний друг Мірдза" (усе найменні Мірдзы Абала — з лістоў да яе Уладзіміра Сямёнавіча) зазначыла: "Проза У. Караткевіча мастацкая і пазычная. Асабліва характэрныя ў гэтым сэнсе апавяданне "Сіняя-сіняя..." і сардэчна напісанае, прысвечанае Латвіі эсэ "Казкі Янгарнай краіны". Пісьменнік часта гасцяваў у Латвіі, палобіў латышскую зямлю і яе народ і аб сваіх уражаннях пісаў перамяжаючы літаратурна-казачнае з рэ-

службу. І толькі праз 20 гадоў актыўнай перакладчыцкай працы над беларускімі тэкстамі дайшла ў Талрыда Руліса чарга да "Дзікага палывання караля Стаха". Выйшла кніга тыражом у 45 тысяч асобнікаў! А ў шэфляндзе знанага перакладчыка да сёння ляжаць рукапісы перакладзеных ім раману Караткевіча: "Каласы пад сярпом тваім" і "Хрыстос прыжыліўся ў Гародні".

Пацікавіўся я, што ляжыць "мёртвым грузам" у мінскіх шэфляндах? У Васіля Сёмухі, майстра конгеніяльных перакладаў (ацэнка Кнута Скуенікса) даўно вывешана на сайце кніга А. Чака з паралельнымі тэк-

стамі: у арыгінале і па-беларуску. У Андрэя Гуцава — рукапіс рамана Г. Яноўска "У незваротнасць". У шэфляндзе таксама "Эпіфанія" І. Зіедоніса, тэксты У. Бэрзыньша М. Чаклайса, К. Скуенікса. Чака лепшых часоў рукапіс латышка-беларускага і беларуска-латышкага слоўніка, падрыхтаваны нашай мілай Мірдзай Абалай. Застаецца дзяржаўным пльгатаўнам-кормішчыкам наладзіць выгаднае ўзаемавыданне.

Але вернемся ў Дубулты, у лета 1981-га, Серада, 22 ліпеня. Ад 17 да 23 гадзін разам з М. Абалай, А. Лойкам мы "перашкаджалі" Караткевічу працаваць. Чарговая сустрэча была прызначана на нядзелю. Мастак Вячка Целеш, рыжанін з Гродзеншчыны, яшчэ ў 1980 годзе стварыў для Уладзіміра экслібрыс. Наш даўні агульны сябар запрасіў невялікую, але "пажондную" кампанію да сябе на кватэру. Былі і ў яго майстэрні, на паддашкі дома № 40 па вуліцы Леніна, зараз Брыўбіас (Свабоды). Арыгінальнае апісанне гэтага ўжо зніклага гарышча вы знойдзеце ў эсэ Уладзіміра Арлова "Не гуляйце каля статуі Свабоды".

У гэтым руме-матэлі-карчме на відным месцы ляжала паўпудовае гаспявая кніга. "Альбом" Арцёма Вярыгі-Дарэўскага ў параўнанні з Вячкавай махінай паказаўся б сціплым нататнікам. Мірдза Абала, Алег Лойка з жонкай, мастак Валеры Дзевіскіба, Валянціна Браніславаўна і сам Уладзімір пакінулі там свае аўтографы. Караткевіч у далатак да содзень знакаў прысутнасці зафіксаваўся малюнкамі і такім жартуўным катрэнам:

З майстэрні мілай пана Вячкі
Паўзлі мы ледзь не на карачках.
І дух наш ледзь трымаўся ў целе,
Калі дамоў пусціў нас Целеш.

Добра, што перад гэтым грамадапаспела наведваць Латвійскі этнаграфічны музей пад адкрытым небам. Здымкі ля студні, брамы, сядзіб можна пазначыць такой датай: нядзеля, 26 ліпеня 1981 года.

4 жніўня Дубулты "апусцелі". А я застаўся разам з М. Абалай збіраць тэксты для анталогіі латышскай паэзіі. Двухтомнік пад рэдакцыяй Р. Барадуліна выйшаў у Мінску ў 1984 годзе. У прадмове М. Чаклайса ёсць і такія радкі: "Зыходзячы са свайго паэзіі, я слухаю Уладзіміра Караткевіча ў "Беларускай песні":

...Калі б нават сляпым і глухім я
прышоў да цябе.

Што сляпым? Нават мёртвым
успомню высокія зоры,
Над ракою чырвонай і цёмнай
палёт кажаноў,
Белы ветразь на сініх, на гордых,
як мора, азёрах,
І бары-акіяны, і неба —

разлівы ільноў.
Але ж і ў мяне такія пачуцці, і яны абстрахаюцца кожны раз, як я думаю пра сваю радзіму!"

Дыфузію пачуццяў з адной літаратуры ў другую па сёння вядзе Караткевіч. І невядома, дзе заканчваецца яго Бацькаўшчына, а дзе пачынаецца Tevzeme Чаклайса...

Працяг будзе.

Сяргей ПАНІЗНІК.

НА ЗДЫМКАХ: каля студні ў музеі (злева направа) А.ЛОЙКА з жонкай, У.КАРАТКЕВІЧ, В.ЦЕЛЕШ, М.АБАЛА; У.КАРАТКЕВІЧ І Р.БАРАДУЛІН.
Фота аўтара.

Гульні маладых

Асцярожна: каскадзёры!

Трукавы тэатр Вячаслава Аркунова — група беларускіх каскадзёраў — людзі сапраўды рызыкаўныя. Іх на раду напісана гарэць, падаць, біцца: каскадзёры Аркунова выконваюць вышынныя і падводныя трукі, трукі на машынах, рукапашныя пастановачныя баі, трукі з агнём, выбухамі і коньмі. За плячыма трукавога тэатра больш за 60 работ, кінастужкі, рэкламныя ролікі, кліпы. Каскадзёры Аркунова здымаліся не толькі на кінастудыі "Беларусьфільм", але і ў Расіі, Прыбалтыцы і нават у фільмах галівудскіх рэжысёраў. У гэтым годзе Аркуноў і яго каманда ўдзельнічалі ў здымках беларускага фільма "Бацькаў дом" рэжысёра Сяргея Сычова, зараз — "Тры талера" Ігара Чацверыкова — пра дзяцей, якія шукаюць скарб Напалеона. Што цікава, на здымках "Трох талераў" дзеці-акцёры выконваюць некаторыя трукі самастойна пры падтрымцы каскадзёраў.

беларускіх рыцарскіх клубаў) трукавы тэатр Аркунова ўпершыню з'явіўся на фестывалі "Белы Замак". Каскадзёры, пераапанутыя ў манахаў, амаль адразу заваявалі сінпатыі гледачоў. Свой выбар для выступленняў манаскага адзення Вячаслаў Аркуноў патлумачыў гістарычным фактам: пры Ордэне тампліераў была група спачувачых манахаў, якія прымалі бок рыцараў і заўсёды былі з імі, нават падчас баёў.

За апошні час Аркуноў і яго каскадзёры сталі пастаяннымі ўдзельнікамі фестываляў у Беларусі, Польшчы, Германіі. Выступалі яны і на фестывалі "Замак Гедыміна", што прайшоў у Лідзе 17-18 верасня, у наступным складзе: Вячаслаў Аркуноў, Віктар Брэль, Віктар Якубік, Юрый Краевіч і Дзмітрый Ясюнас. Тут яны не толькі паказвалі трукі з агнём, але і ўдзельнічалі ў інсцэніроўцы аблогі і штурма. Для аблогі быў зроблены таран, які каскадзёры падпалілі. Унутры тарана быў спецыяльны адсек, з якога падчас аблогі раптоўна выскачыў ахоплены полымем каскадзёр. Каскадзёры штурмавалі замак з дапамогай лесвіц. Пасля штурму аркуноўцы былі самымі мокрымі і бруднымі, бо менавіта на іх

прышліся першыя ўдары абаронцаў замка, якія сыпалі ў каскадзёраў стрэламі, палівалі іх вадой. Цікава, што выступленне Віктара Якубіка і Дзмітрыя Ясюнаса на фестывалі было дэбютным: да гэтага каскадзёры "гарэлі" толькі падчас трэніровак і ніколі — на публіку. Але ж адпрацавалі сваю праграму прафесійна.

Для сваіх выступленняў, работы ў кіно Аркуноў і яго каскадзёры выкарыстоўваюць уласныя распрацоўкі, што яшчэ раз даказвае іх майстэрства. Так, імі была распрацавана спецыяльная вадкасць, якая складаецца з 10 інгрэдыентаў і дазваляе каскадзёру гарэць не толькі без спецкасіюма, але і да 3-х хвілін. (!) Для параўнання: каскадзёры звычайна "гараць" 20-30 секунд. За апошні час аркуноўцы на працоўваюць навыкі работы на вышыні з вяроўкамі, страхавачныя элементы, трукі з агнём. Амаль год на базе трукавога тэатра Аркунова працуе школа-клуб, у якой каскадзёрскаму майстэрству навучаецца моладзь ад 14-ці гадоў, нават дзяўчаты, якія, як сцвярджае Аркуноў, час ад часу даюць хлопцам фору.

У Вячаслава Аркунова і яго каскадзёраў безліч творчых планаў. Зараз

яны шмат працуюць у кіно. Паступілі запрашэнні выступіць ў В'етнаме, Польшчы, Чэхіі, Швецыі. Але Аркуноў не спяшаецца. Гаворыць, што спачатку трэба аднавіць праграму выступленняў, каб прыехаць і ўразіць публіку. Настасся САМУСЕНКА. Фота Любові САМУСЕНКА.

Гасціёня

Кампазітар, які можа патушыць пажар...

Аўтар музыкі вячэрняй "Калыханкі" для дзетак на Беларускім радыё — народны арыстат, заслужаны дзеяч мастацтваў нашай рэспублікі кампазітар Эдуард Зарыцкі — добразычлівы, чулы і вельмі вясёлы чалавек. Пра яго надзвычайнае патушчэ гумару ходзяць легенды. Але мала хто ведае, што ён мае яшчэ і сур'ёзную ўзнагароду — медаль "За адвагу пры тушэнні пажару". Калі мы адправіліся да яго ў гасці, натуральна, першае пытанне было пра тое, як гэта адбылося.

— Вайсковую службу я праходзіў ва Уруччы — гэта, лічы, амаль што ў Мінску. Быў тады ўжо не зусім "зялёным" пацаном, а дыпламаваным кампазітарам, членам творчага саюза. Неяк у 1972 годзе па трывозе адкамандазавалі нас у Гусь-Хрустальны, што ў Падмаскоўі — мы ж тады былі грамадзянамі СССР. Вакол Масквы гарэлі тарфянікі. Атрутны дым літаральна запаланіў усю сталіцу. Ратаваць Маскву прызвалі ваеннаслужачых з розных кропак краіны. Сітуацыя сапраўды была вельмі цяжкая. Пад тарфянікі, якія выгаралі, правальвалі машыны і людзі, гінула жывёла. Тады я ўпершыню зразумеў, якую небяспеку нясе на тарфяніку пажар, нават зімой. Справіцца з ім складана, бывае, патушыць немагчыма. Прыпыняюцца такія пажары

а пасля абеду — ігралі ў аркестры. Там я напісаў адзін з першых армейскіх твораў, за які не сорамна і цяпер.

— Вы з сям'і музыкантаў?

— Мая маці была спявачкай. А ў мяне мелодыі круціліся ў галаве з маленства. І таму бацькі аддалі любімага сыночка вучыцца музыцы. Памятаю, што практыкаванні на скрыпцы мяне страшэнна раздражнялі, я проста вар'яцеў — гатовы нават быў разбіць інструмент... Пацан я быў яшчэ той, любіў гойсаць з сябрамі, шукаць прыгод на сваю галаву. Каб скараціць свае пакуты і хутчэй выбрацца на волю, падводзіў стрэлкі ў вялікім гадзінніку, калі бацькі зачынялі мяне ў пакоі для заняткаў.

— Непрыязнасць да скрыпкі засталася?

— Цяпер я пішу музыку і для народных інструментаў, і для скрыпкі, і для фартэпіяна. Дарэчы, удзячны бацькам за тое, што яны прымусілі мяне навучыцца іграць на многіх інструментах. Калі я выступаю перад публікай — бяру ў рукі акардэон альбо саджуся за піяніна — гэта падабаецца слухачам, і мы разам выконваем песні.

— Напэўна, уменне іграць на музычных інструментах не пашкодзіла вам у розных жыццёвых сітуацыях?

— Толькі дапамагала. Чалавек-аркестр заўсёды ў цэнтры ўвагі. Яшчэ ў гады студэнцтва (я вучыўся ў Беларускай акадэміі музыкі) далучыўся да моднага тады кэвэзнаўскага руху. База яго знаходзілася ў Політэхнічнай акадэміі, а членамі каманды былі студэнты розных сталічных вышэйшых навучальных устаноў. З "кансервы" быў толькі я. На мяне, тады зусім юнага, усклалі адказнасць за музычную частку выступленняў беларускай каманды. Гэта было надзвычай цікава. Я ту-

саваўся ў Політэхнічнай акадэміі з ранку да вечара. Даводзілася рабіць усё: пісаць музыку, кіраваць аркестрам, вучыцца мастацтву імправізацыі. Бо ўсё, што стваралася, адразу ішло ў эфір. Ігралі ў той час па шчырасці, без мантажу. Таму адразу бачылі вынік сваёй працы. Гэта была вялікая і вельмі карысная школа для мяне як для будучага кампазітара-песенніка. Можна сказаць, што тады я знайшоў свой стыль.

— А як у Акадэміі музыкі ставіліся да вашай пастаяннай адсутнасці?

— Вядома як — кепска. У канцы 1960-х да кампазітараў, якія пішуць папулярныя песні, ставіліся ўвогуле даволі скептычна, як да людзей другога гатунку... Сапраўдным, стопрацэнтным спецыялістам лічыўся той, хто стварае сімфоніі, оперы, сюіты... Таму я не распаўсюджваўся пра сваё захапленне лёгкай музыкай.

— Майкл Джэксан і іншыя папулярныя артысты на Захадзе сталі багатымі дзякуючы вялікім тыражам запісаў сваіх песень. Акрамя таго, за кожнае гучанне песні ў эфіры яны, як кампазітары, што напісалі гэты твор, таксама атрымліваюць аўтарскае ўзнагароджанне. Вашы песні і іншыя творы вельмі часта гучаць у эфіры, выконваюцца ў канцэртах. Вы папулярныя, вас любяць. Напэўна, таксама не бедны чалавек?

— Мой мюзікл "Снежная каралева", на якім выраслі тры пакаленні беларусаў, 25 гадоў ішоў на сцэне Купалаўскага тэатра. І ўсе 25 год я сапраўды атрымліваў вельмі невялікія аўтарскія ганарары. Але за агучванне сваіх песень на радыё альбо на тэлебачанні ніколі не атрымаў ні рубля. У мяне і цяпер на розных радыёстанцыях штодзённа гучаць нейкія творы.

Кожны вечар у дзевяць гадзін вечара — "Калыханка" для дзетак. На Захадзе на працэнтны ад ганарару за выкананне адной такой песні я жыў бы шыкоўна.

— Скажыце, калі ласка, а вам не хацелася зрабіць грандыёзны мюзікл, накітаваць тых, што ідуць цяпер у Маскве?

— Мы з Аляксеем Дударавым працуем зараз над мюзіклам "Белыя Росы". Кіно з такой назвай, як вы ведаеце, ужо існуе. Музыка проста леецца з мяне ўжо каторы месці запар...

— З пятам часу ці змяніліся адносіны да людзей?

— Я б не сказаў. Відаль, Вадалеям "клапаніцца пра чалавечтв" прадпісана праграмай зверху. Можна скептычна ставіцца да гэтых слоў, але ў майё сям'і жанчыны вераць у астралагічныя прагнозы, перакананы, што паводзіны чалавека вызначаюць не толькі яго выхаванне, але і час нараджэння. Як бы там ні было, але я сапраўды "лёгка, камфортны" чалавек для тых, хто побач. Для мяне непрымальныя любыя канфлікты, я заўсёды з задавальненнем дапамагаю ўсім. Ды і ўвогуле імкнуся жыць па справядлівасці, не робячы нікому шкоды, крыўды. Магу сказаць, што космас у адказ даслае мне жыватворную энэргію, садзейнічае творчасці. Іншым разам пішацца так, быццам нехта водзіць майёй рукой, а я толькі запісваю музыку нотнымі знакамі. Чым больш робіш добра людзям і менш пра гэта разважаеш — тым большая паступае "падлітка".

Эдуард Зарыцкі — карэнны мінчанін. Скончыў Беларускае акадэмію музыкі па класу прафесара Анатоля Багатырова. Працаваў у Беларускай рэспубліканскім тэатры юнага гледача. Цяпер — у аркестры Міхаіла Фінберга.

Марыя ГЖЭШЧАК.

Выстава "СЛУЦКІЯ ПАЯСЫ" У МІНСКУ

— Пачатак на 7-й стар. —
Тамара Ізумнава, загадчыца аддзела тканін Таццяна Іванова. Дзякуючы іх добрай волі і зацікаўленасці ў супрацоўніцтве адбылася такая вялікая падзея.

Куратар выставы — вядучы навуковы супрацоўнік навукова-экспазіцыйнага аддзела Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Ірына Зварыка, аўтары мастацкага праекта — члены Беларускага саюза мастакоў Уладзімір Кандрацьеў і Аляксандр Бранцаў.

Ірына Зварыка сама паходзіць са старажытнага шляхецкага роду, таму з цікавасцю распрацоўвала такія праекты, як "Гістарычны партрэт Вялікага княства Літоўскага XVI-XVIII стагоддзяў", "Старадаўняя геральдыка Беларусі", "Мінск — горад вольны" (выстава была прысвечана 500-годдзю надання Мінску Магдэбургскага права). Новая яе работа, безумоўна, таксама пакіне значны след у гісторыі музея, бо гэтая выстава — другая пасля 1927 года, прысвечаная слуцкім паясам, і там былі прадстаўлены толькі фрагменты гэтых унікальных твораў мастацтва: у зборах музея не было ніводнага цэлага слуцкага паяса. Пра гэта сведчыць зборнік, прысвечаны выставе 1927 года, а таксама альбом з фрагментамі ўзораў тканін Слукі мануфактуры, складзены ў 10-х гадах XX стагоддзя, — дар беларускага мастака Пятра Сергіевіча.

Першым на Беларусі фабрыкі (мануфактуры) тканін на ўсходніх тэхналогіях стварыў князь Міхал Казімір Радзівіл на мянушцы Рыбанька — гетман вялікі Вялікага княства Літоўскага, ваявода Віленскі, IX ардынат Нясвіжа. Створаная ў Нясвіжы мануфактура была перанесена ў

Слуцк, дзе атрымала вядомасць як Слукі персярня. Першапачаткова тут працавалі майстры, прывезеныя князем з Турцыі і Персіі, якія дакладна капіравалі айчынныя ўзоры, а праз 10-15 гадоў іх майстэрствам авалодалі беларускія ткачы, якія аздобілі ўсходнія арнаменты кветкамі роднага краю — найчасцей валожкамі і незабудкамі.

Роскіт мануфактуры прыпадае на 60-70-я гады XVIII стагоддзя, калі ёю кіраваў Ян Маджарскі — высокакваліфікаваны майстар з персярні галіцкіх магнатаў Патоцкіх, што ў мястэчку Станіслаў (зараз горад Іванаво-Франкоўск ва Украіне). Створаны пры ім тып паяса атрымаў назву "слукі паяс" як сінонім назваў усіх доўгіх шаўковых залачонных паясоў незалежна ад таго, дзе яны вырабляліся — у Слуцку, Гродна ці Ліёне. Паясы вытыкаліся папярэчнымі палосамі шырынёй 30-45 сантыметраў і доўжынёй 3-5 метраў, па канцах — букеты або вазоны кветак. Тут вытыкаліся двухкавовыя паясы, якія можна было выкарыстоўваць у чатырох варыянтах, у залежнасці ад нагоды, радаснай ці жалобнай.

Сын Яна Маджарскага Лявон, стаўшы пераемнікам справы бацькі, удаканаліў эстэтычныя вартасці паяса. Але са знікненнем Рэчы Паспалітай на тэрыторыях, якія адышлі да Расійскай імперыі, нашэнне нацыянальных шляхецкіх строяў было забаронена, вытворчасць паясоў спынілася. Праіснаваўшы 100 гадоў, Слукі персярня на гэтым закончыла сваю дзейнасць. А паясы з цягам часу сталі прадметамі калекцыяніравання і захоўваюцца зараз у многіх музеях свету.

На выставе, што дэманструецца зараз у Мінску, прадстаўлены паяс з Ліёна (Францыя) — дар Беларусі

Анджэя Ціханавецкага з Лондана. Цікава паглядзець таксама на паяс другой паловы XVIII стагоддзя, выраблены па тыпу слуцкага з мануфактуры ў Кабылках (Польшча), паяс з майстэрні Яна Паскаліса (Ліпкі, Польшча).

Па тыпу слуцкіх паясоў вырабляліся ў XVIII стагоддзі атрыбуты шатаў праваслаўных і каталіцкіх святароў — бурса, амафір, арнат, стула, узоры якіх паказаны тут таксама.

Слукі паясы, якія дэманструюцца на выставе, дапоўнены прадметамі гістарычнай і мастацкай вартасці з айчынных калекцый зброі, шкла, нумізматыкі, выляўленага мастацтва, а таксама па-мастацку выкананымі рэканструкцыямі магнацкіх строяў. У першую чаргу наведвальнікі звяртаюць увагу на партрэт Міхала Казіміра Радзівіла (копія невядомага майстра XIX стагоддзя), а таксама яго сына і пераемніка ў справах слукі персярні Караля Станіслава Радзівіла па мянушцы Пана Каханку. Прыцягвае ўвагу каштоўная калекцыя заходне-еўрапейскіх манет XVII — пачатку XVIII стагоддзя, а таксама рэканструкцыі магнацкіх строяў Юрыя Піскуна і Галіны Кліменка, лялькі работы Алены і Мікалая Байрачных з серыі "Еўрапейскі касцюм XVII — пачатку XVIII стагоддзя". Шаблі, пісталі, кумганы, келіхі і кілішкі з манagramамі істотна дапаўняюць выставу слуцкіх паясоў, уяўленне пра побыт магнацкіх родаў на Беларусі.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.
Фота Сяргея ДЗЕНІСЕНКІ.
НА ЗДЫМКАХ: слукі паясы; дырэктар Дзяржаўнага гістарычнага музея (Масква) Аляксандр ШКУРКО выступае на адкрыцці выставы ў Мінску (на 7-й стар.).

Спорт

У Еўропе роўных няма

Зборная Беларусі перамагла каманду Еўропы ў матчавай сустрэчы лепшых прафесійных байцоў у тайландскім боксе. Лік 5:1 на карысць беларускіх спартсменаў.
НА ЗДЫМКУ: бой паміж Юрыем БУЛАТАМ (Мінск) і Мабелей АБДАЛОЙ (Францыя).

Коротка

Гран-пры — у "Лялькі"

Беларускі тэатр "Лялька" атрымаў Гран-пры на міжнародным фестывалі, які прайшоў у Вінніцы. Міжнароднае журы прызнала лепшым спектакль "Забуты скарб" па водле твора Уладзіміра Караткевіча.

Перамога віцебскіх лялечнікаў — добры падарунак тэатру,

які, дарэчы, адзіны ў Беларусі сярод лялечных сабратаў у спектаклі ставіць на беларускай мове.

Сёлетні тэатральны сезон "Лялькі" — юбілейны. Артысты працуюць на сцэне восьмы 20-ы год. У рэпертуары "Лялькі" 40 спектакляў.

Яна ГОМАР

Падпіска — 2005

Падпіска ў Беларусі, Кыргызстане, Латвіі, Літве, Малдове, Расіі, Татывікістане, Украіне.

63854 індывідуальная
638542 ведамасная

«Голас Радзімы»
Галоўны рэдактар
Наталля САЛУК.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь;
Камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

Наш адрас: 220005, Рэспубліка Беларусь, Мінск, пр. Незалежнасці, 44.
Тэлефоны (+375 - 17) 288 - 11 - 97 (бухгалтэрыя), 288-12-80, 284-76-56, 288-17-82 (гал. факс).
Галоўны рэдактар: 8029-6-88-17-82.

Email: golos_radziimy@tut.by

ЧЫТАЙЦЕ «Голас Радзімы»
ў ІНТЭРНЕЦЕ:
http://www.belarus21.by

Рэгістрацыйнае пасведчанне №81. Падпісны Індэкс у Беларусі 63854.
Аб'ём 4 друк. аркушы. Тыраж 2021 экз. Заказ 759. Падпісана да друку 11.10.2005 г. у 12.00.
Газета набрана і зварстана на рэдакцыйным настольна-выдавецкім комплексе. Знакам R пазначаны рэкламныя матэрыялы.
Аддрукавана ААТ «Чырвоная зорка» (220073, г. Мінск, 1-шы Загародны завулак, 3).
Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», могуць не супадаць.
© «Голас Радзімы», 2005.